

Onuitgegeven oorkonden betreffende het zeventuigsrecht

<https://hdl.handle.net/1874/240214>

Aⁿ 192

1890

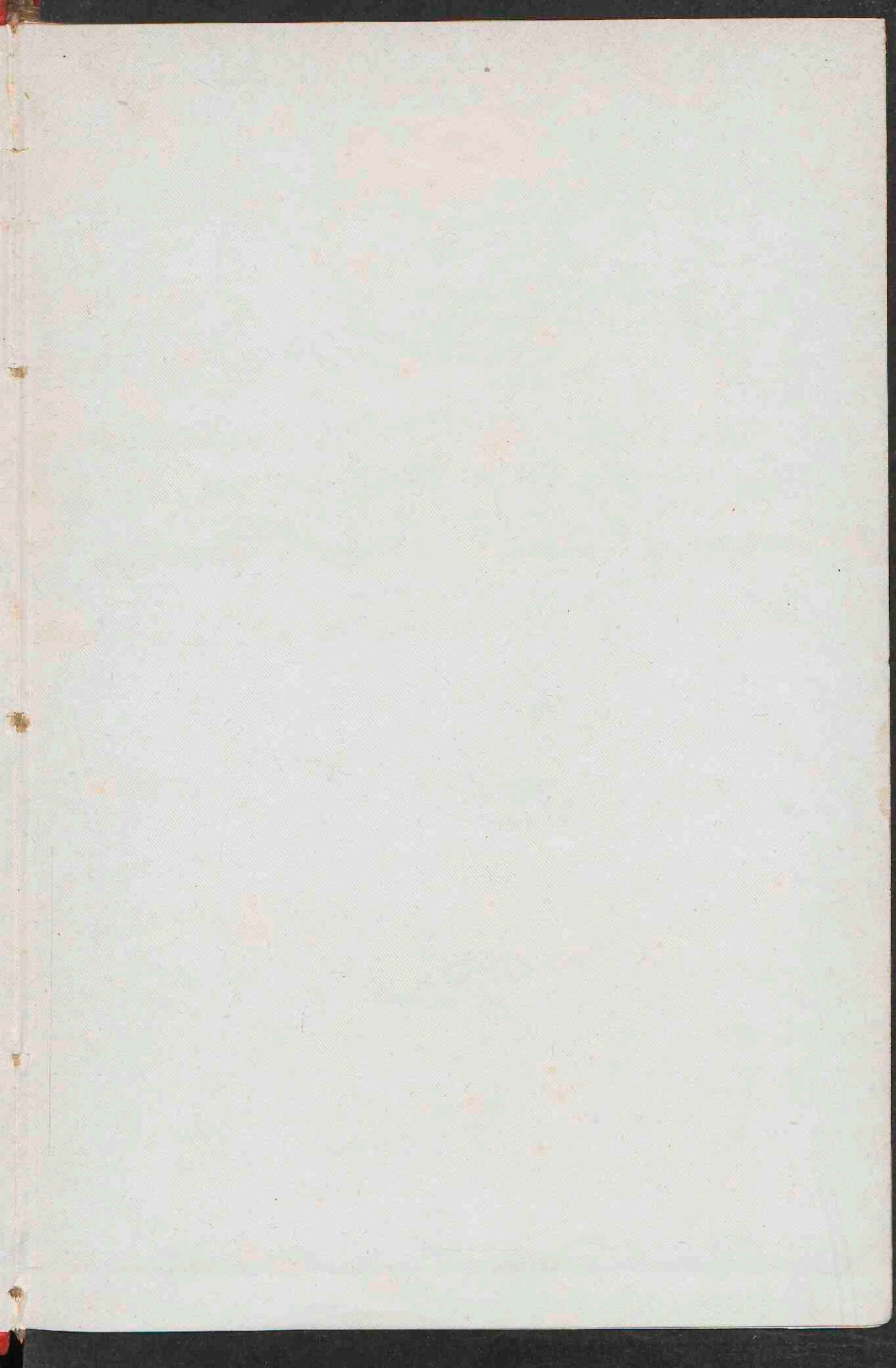
J. G. C. Foosting

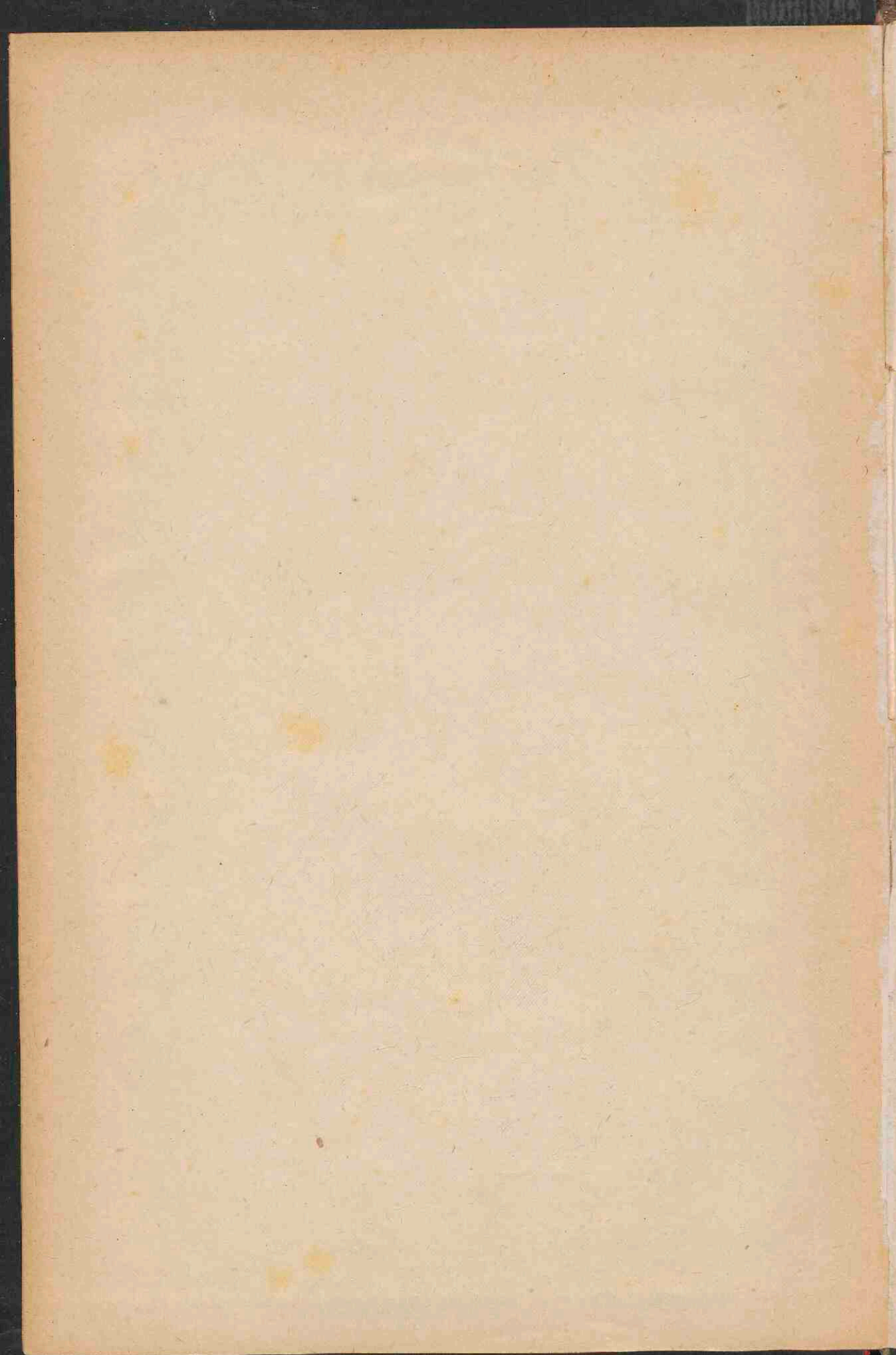

ACADEMISCH
PROEFSCHRIFT

u.

A. qu.
192

ONUITGEGEVEN OORKONDEN

BETREFFENDE HET

ZEVENTUIGSRECHT

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

1295 3273

ONUITGEGEVEN OORKONDEN

BEIREFFENDE HET

ZEVENTUIGSRECHT

MET EEN INLEIDING

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

Doctor in de Rechtswetenschap

AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE UTRECHT

NA MACTHIGING VAN DEN RECTOR-MAGNIFICUS

DR. J. A. C. OUDEMANS

Hoogleeraar in de Faculteit der Wis- en Natuurkunde

EN MET TOESTEMMING VAN DEN SENAAI DER UNIVERSITEIT

TEGEN DE BEDENKINGEN DER RECHTSGELEERDE FACULTEIT

TE VERDEDIGEN

op Vrijdag 20 Juni 1890, des namiddags te 3½ uren

DOOR

JAN GUALTHERUS CHRISTIAAN JOOSTING

GEBOREN TE PURMEREND

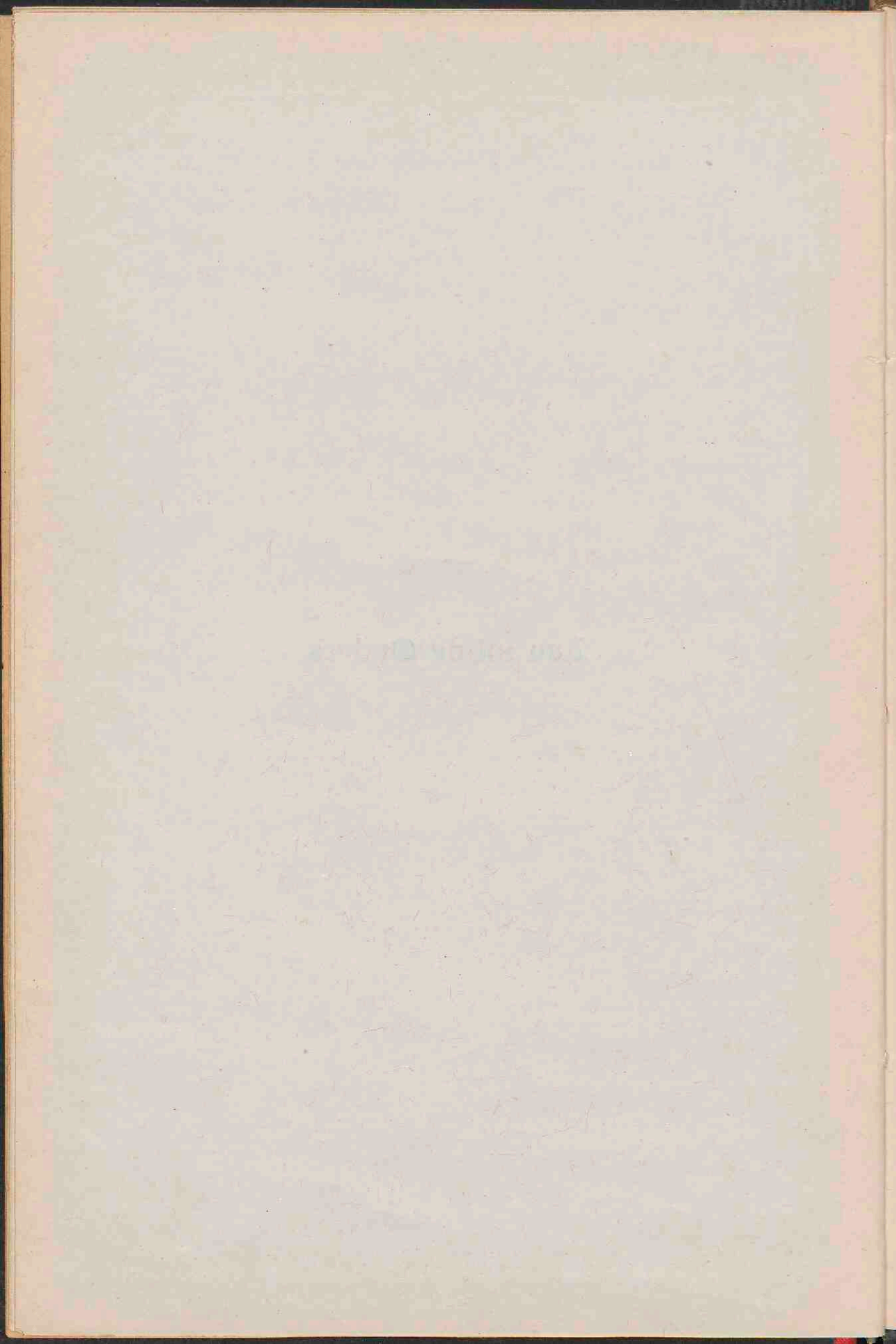
NIJMEGEN — H. C. A. THIEME — 1890

THE GREAT STEVE

THE GREAT STEVE

Faint, illegible text or bleed-through from the reverse side of the page.

Aan mijne Ouders

Aan allen, die er naar streefden mijn verstand te ontwikkelen, in ruimer of in enger kring, mijn welgemeenden dank; ook aan hen, die mij tot 't opsporen van bronnen soms groote voorkomendheid bewezen.

Voor al de welwillendheid en hulpvaardigheid, die ik van U mocht ondervinden, voor den goeden raad, dien Gij mij dikwijls gaaft met betrekking tot dit proefschrift.

U, Hooggeleerde D'AVINIS, mijn dank voor de bereidvaardigheid, waarmee Gij op U naamt Uwe hulp te verleen en bij de promotie, waarin mijn promotor, helaas, verhinderd was.

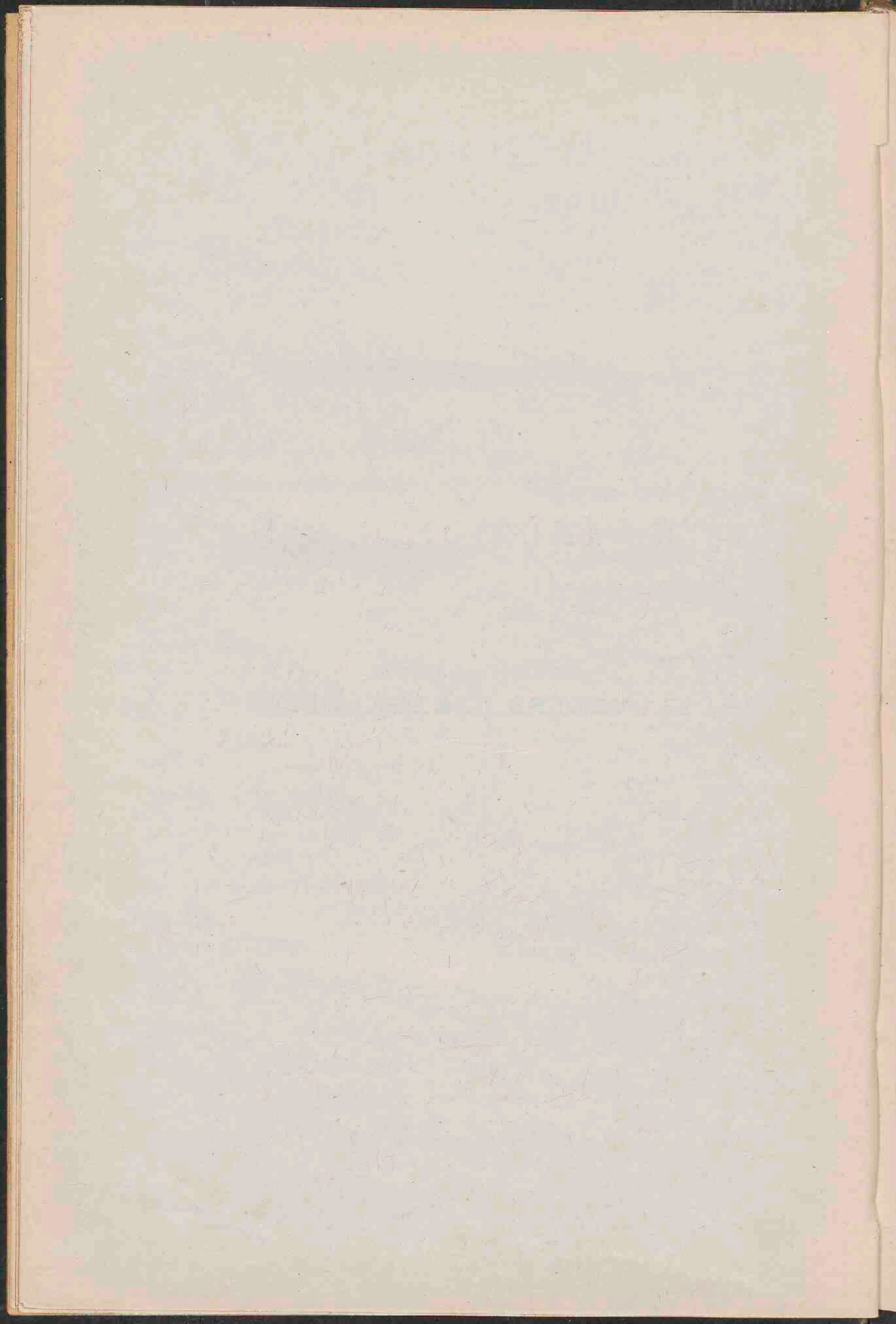
Vrienden en kennissen, hebt voorspoed!

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

INLEIDING.

I.

ALGEMEENE OPMERKINGEN.

Onder de vele merkwaardige rechtsinstellingen, die zich eeuwen lang in stand gehouden hebben, en langzamerhand in een tijdperk van versteening geraakten, zoodat men groote moeite heeft, om den rationeelen grond, waaraan zij hun ontstaan te danken hebben, weder op te sporen en aan te wijzen, bekleedt voorzeker een voorname plaats de procedure bij zeventuig, eene instelling, die in enkele deelen van ons vaderland, zelfs onder de republiek nog in werking was.

Wanneer er geschil was, wie eigenaar was van een stuk land, wat in een boedel behoorde en wat niet, wat de juiste grens was tusschen twee aangrenzende grondeigendommen ¹⁾, enz. enz., werden de zeven naaste bureu (landen of drempelen) opgeroepen, om, ten overstaan van schout en schepenen, te beslissen, wat in dezen recht was.

Zeer zonderling mag het heeten, hoe men in die tijden nog de beslissing van geschillen kon opdragen aan personen, die dikwijls hoogst ongeschikt waren om in zulk eene zaak vonnis te vellen; en al kende men niet in alle zaken deze procedure, in menige, en niet van de gemakkelijkste soort, kwam zij voor. Bo-

Zie uitvoeriger hierover pag. ix, noot 1.

vendien werd vervulling van een massa zinledige formaliteiten geëischt, die, ja niet willekeurig waren vastgesteld om hem, die recht zocht, te kwellen en te hinderen, maar die toch door de vele veranderingen van begrippen, ook met betrekking tot het recht, alle redden van bestaan verloren hadden, toen men er niet meer in herkende 't symbool van de handeling, die zij moesten voorstellen. Men leze slechts de dingtalen, die Van Santen ¹⁾ mededeelt, en men zal verbaasd zijn, hoe men nog in 1652 de inachtneming kon vorderen van zoovele vormen, die, doordat men er niet meer in zag, dat wat zij symbolisch voorstelden, een plaag waren geworden voor hem, die ze in acht moest nemen.

En toch zijn die verouderde vormen merkwaardig, omdat ze nog talrijke sporen bevatten van, en heenwijzen naar de begrippen, die de vroegere procedure aldus deden ontstaan, waarin die later zinlooze vormen eene werkelijke beteekenis hadden, en omdat zij zodoende een hulpmiddel zijn om den oorsprong en de wijze van ontwikkeling op te sporen, die, dank zij onvolledige of minder juiste berichten, nog zeer in 't duister liggen.

Dat de procedure zeer oud is, moge blijken uit een charter van 1275, ²⁾ waarin er reeds van gewag wordt

¹⁾ B. van Santen, Generale Privilegiën ende Hantvesten van Kennemerlandt, 1652, pag. 198, 207, 208—214.

²⁾ Bevattende de vrijstelling van de verplichting om als zeven te worden opgeroepen, aan de abdis Van der Lee, ver-

gemaakt, terwijl het in 't Kennemerlandrecht van 1292 ¹⁾ als eene oude gewoonte vermeld wordt. Bovendien is 't, door de nasporingen van de laatste tijden, aangaande 't oude duitsche en middeleeuwsche bewijsrecht, en analoge instellingen, die wij elders aantreffen, vrij zeker, dat deze procedure, zooals trouwens ook de naam „zeventuig” te kennen geeft, haar oorsprong heeft in het oude bewijsrecht. De begrippen, die dit laatste beheerscht hebben, hebben ook geleid tot 't ontstaan en de ontwikkeling der zeventuigsprocedure.

Hoewel in den laatsten tijd vele belangrijke stukken aangaande het zeventuig, ook uit de Middeleeuwen zijn uitgegeven (ik behoef slechts te herinneren aan de Dingtalen van Waterland, de Westfriesche dingtalen, enz.) ²⁾, toch sluimeren er in onze archieven nog vele onuitgegeven interessante stukken, die ons telkens weder het beeld, dat door de pioniers ontworpen werd, en dat langzamerhand duidelijker vormen aannam, meer afronden, wanneer zij uit hunne schuilplaats aan 't licht worden gebracht; er bestaan nog zoovele, die

leend door Floris V, Oorkondenboek II, 286. Later herhaaldelijk bevestigd, Mieris II, 239. Rijksarchief 's Hage, Leeuwenhorst, charter d.d. 27 Aug. 1435.

¹⁾ Van Santen, l. l. pag. 4.

²⁾ Mr. J. A. Fruin. Oude Dingtalen van Waterland in N. Bijdr. 1877, pag. 327 vlg. Dezelfde, Westfriesche dingtalen in N. Bijdr. 1878, pag. 39 vlg. Mr. M. S. Pols, Westfriesche stad-rechten, in de Werken der Vereen. tot Uitg. der Bronnen van het Oude Vaderl. Recht, 1^e Reeks N°. 7 passim; vooral I, pag. 146-152, 163, 169-174 (Dingtalen).

niet onbelangrijke aanwijzingen geven betreffende de vroegere procedure. Ze alle op te sporen, zou stellig een paar jaar tijds vorderen, zoo al niet langer; en, hoewel het nut van die volledigheid volstrekt niet miskennende, zoo geloof ik toch, dat 't uitgeven van onkele zijn belang kan hebben. Misschien is zelfs eene volledige verhandeling over dit onderwerp ongeschikt om het onderwerp van een proefschrift uit te maken, en is die beter opgedragen aan hem, die „versatus” is in ons oude recht, en dus juister ziet en beter op analogieën en verschillen kan wijzen.

Uit de vele onuitgegeven bronnen voor 't zeventuig heb ik er een paar gekozen ter uitgave, die nog onbekende bijzonderheden aan 't licht brengen en mij merkwaardig genoeg toeschenen om een uitgave te rechtvaardigen:

1° de Haarlemsche dingtalen ¹⁾. Deze werd door mij gevonden in een handschrift op 't stadsarchief te Haarlem, B 664, in 12°, zeer duidelijk, met zwarte letters geschreven, tot titel voerende op den perkamenten omslag ('t verdere is op papier): „TRecht vant zeventuych, vant boeldunck, van delinge van lande, ofte grontdelingen, ofte scharinge van lant, es allens, etc.” en lager: „Item dit boock behoo(r)t tue Cornelis Aertssen van Maeslandt, procureur, wonende tot Haer-

¹⁾ Zie pag. 1 vlg.

lem in Jherusalem. — Betrout u schepper. — 1515. —
C. van Maeslandt. — 1515.”

Het HS., ongefolieerd, bevat de volgende dingtalen: TRecht vant boeldinck; TRecht vant zeventuychen; Het zwanotsrecht, het noottruf ofte voerboen es alleens; TRecht van grontdelinge, ofte grontscheydinge, ofte delinghe, ofte roeyen, of palinge van lant, es alleens; Vant pantrecht; (2 pag. wit papier); Van dagelycx recht; (16 pag. wit papier); Telcken, alst recht gedaen es, enz.; Om een man te panden enz. Dan volgen 6 pag. wit papier, en eindelijk op 't laatste folio eenige aantekeningen, waarschijnlijk van een procureur, aangaande te vorderen dagvaardingsonkosten enz., en uit 1545, wie zevens zijn in 2 processen; en ten slotte „In de loterien geleyt te Bergen up Zoom” enz.

De dingtalen over 't zeventuig, die ik hieraan ontleen, zijn daarom vooral van belang, omdat zij van de reeds uitgegevene nogal afwijken (men vergelijkte slechts); 't meest komen ze overeen met de door Van Santen medegedeelde, maar zijn van meer belang wegens haar ouderdom, die hooger is dan van een der uitgegevene. Uit 't aanwezig zijn der notities achterin, maak ik op, dat C. v. M. voor eigen gebruik de dingtalen neerschreef, en ze ons dus doen weten, hoe in de eerste helft der 16^e eeuw te Haarlem 't zeventuig gehanteerd werd.

2°. Een zeventuigsvonnis van 5 Jan. 1337, op perka-
ment, zonder het zegel van den schout van Odijk; aan-

wezig op 't Rijksarchief te Utrecht, Kapittel van St. Jan, N°. 275, 2^e Afd. ¹⁾)

3^e. Een zeventuigsvonniss van 21 Nov. 1390, op perkament, met 't zegel van den schout aan den Ouden Rijn, aanwezig op 't Rijksarchief te Utrecht, Kapittel van St. Pieter, N°. 534. ²⁾)

4^e. Een zeventuigsvonniss van 28 Nov. 1402, op perkament, met 't zegel van den schout van Tienhoven, aanwezig op 't Rijksarchief te Utrecht, Kapittel van St. Pieter, goinsereerd in N°. 1072. ³⁾)

5^e. Een zeventuigsvonniss van 6 Sept. 1447, op perkament met het zegel van den schout van Schalkwijk, aanwezig op 't Rijksarchief te Utrecht, Kapittel van St. Jan, N°. 1034, 2^e Afd. ⁴⁾)

6^e. Een arrest van het hof van Holland, van ... Jan. 1447, met duidelijke letter, afgeschreven in de „Memorialen onde Sententiën" A. de Wilde, f° 26—30 verso, Rijksarchief, 's Hage. ⁵⁾)

Nog zeer vele zeventuigsvonnissen en arresten vond ik, doch, daar zij geene of eene weinig belangrijke bijzonderheid vermeldden, bepaal ik mij tot deze bovengenoemde.

Zooals men zal zien, hebben zij alle betrekking

¹⁾ Zie pag. 13 vlg.

²⁾ Zie pag. 16, 17.

³⁾ Zie pag. 18, 19.

⁴⁾ Zie pag. 20 vlg.

⁵⁾ Zie pag. 25 vlg.

op geschillen, onroerend goed betreffende; 't zeventuig werd echter, zooals ik straks reeds terloops zeide, in verscheidene soorten van geschillen gehanteerd, welke men echter zelden of niet opgenoemd vindt in één keurboek, nooit in één keur. Partijen dan gingen „te Gode ende te zevenen”, tot hen „dient met recht sculdich syn te weten”:

1. wanneer er geschil was over grondeigendom, 't zij bebouwd, 't zij onbebouwd. ¹⁾
2. wanneer de actio finium regundorum was ingesteld ²⁾.
3. ter aanwijzing van 't land, waarover een noodweg

¹⁾ Zie de dingtalen en vonnissen hierachter, Pols l. l. I, 54, § 33; 98, § 7; 118, § 11, en II H. 80, 81, 114, 126; H. n. k. 101; G. 29, 30; enz. enz. (vgl. I, pag. xi). Mieris I, 474, 478, 497, 617; II, 89, 289, enz. enz. Oorkondenboek II, 286, 649, 650, 660 enz. enz. Van Limburg Brouwer, Boergoensche Charters, a. 1446. Lams, Crommenye en Westzanen, pag. 3, 41 vlg., 65 enz. enz. Philips à Leydis, de Cura Reipublicae, 299, 301. J. A. Fruin l. l. R. Fruin, Over waarheid, kenning en zeventuig in Bijdr. voor Vaderl. Gesch. en Oudheidk. 3de Reeks. 4de deel. S. Muller, Rechtsbronnen van Utrecht, I, pag. 17. Van Santen l. l., pag. 4, 31, 48 enz. enz. H. J. Noordewier, Nederd. Rechtsoudh. 1853, pag. 57, 58 enz. enz.

Rijksarchief 's Hage; Memor. ende Sentent. bv. De Wilde A., f^o liij, verso — lv enz. Lannoy B., f^o iv enz. Lannoy C^o., f^o iv, xix enz. enz. Ibid. Memorialen T. 1445—1453, Cas. N. f^o xxxv, f^o lxxix—lxxx. Privil. en Handv. Phil. v. Bourg. 1432—1466, Cas K. Charters: Lecuwenhorst, 27 Aug. 1320; Egmond, 10 Aug. 1394 enz. Rijksarchief Utrecht: Archief ten Dom. 5 Dec. 1306, 24 Nov. 1405 enz. Cartul. St. Pieter f° 160 verso, 161. Stadsarchief Amsterdam: Keurboek A. f^o vii, Afschrift Charter 22 Juni 1446 (zie ook in dorso) enz. enz.

²⁾ M. S. Stadsarchief Haarlem, B. n°. 664. Trecht van grontdelinge enz. Van Santen l. l. pag. 190, 196.

zou worden verleend, alsook over de al of niet rechtmatigheid van een noodweg. ¹⁾

4. wanneer de koper verzet doet tegen 't uitleggen van custen (onbetaalde kooppenningen), en „wilde sustineren, dat het huys ofte lant beswaert soude wesen met eenige lasten ofte accyen” ²⁾.

5. ter ontbinding van de (onder) huur, wanneer gedaagde, huurder van het land of erf, een gedeelte ervan in onderhuur heeft uitgegeven ³⁾.

6. ter aanwijzing van het land, waarop de dijk gestoeld was ⁴⁾.

7. ter aanwijzing van den eigenaar van dat land ⁵⁾.

8. bij geschillen over 't geen in eene nalatenschap behoort, en geschillen, bij boedelscheiding gerezen, 't „heelen” en „deelen”, 't boeldinck ⁶⁾.

¹⁾ Rijksarch. 's Hage, Charter Leeuwenhorst, 21 Juli 1438. Rijksarch. Utrecht, Cartul. St. Jan III f° 336. G. J. Gonnet, Cartul. van het Zylklooster te Haarlem, pag. 254.

²⁾ Pols l. l. I, pag. cxcvii vlg. II, pag. 359 § 7.

³⁾ M. S. Stadsarchief Haarlem, B. 664. Het zwanots recht, enz.

⁴⁾ Mr. G. de Vries, Het dijks- en molenbestuur in Hollands Noorderkwartier (Kon. Acad. v. Wet. 1876), pag. 303 enz. Mr. M. Kolff, Historisch-staatsrechtelijk onderzoek over de dijkplichtigheid in Gelderland, proefschr. Utrecht (Tiel) 1870, pag. 73 vlg. Mieris IV, 152. R. Fruin l. l., Gereformeerde Dyckrechten van Thielre- en Bommelreweerden, Arnh. 1683. Cap. III art. XVII vlg.

⁵⁾ De Vries l. l. pag. 310. Civil. Sent. 1521, n°. 125. Pols l. l., H. n. k. 156.

⁶⁾ M. S. Stadsarchief Haarlem, B. 664. TRecht vant boeldinck. Pols l. l. H. 141, H. n. k. 85 enz. Mr. C. C. N. Krom, Oud-Nederlandsch Erfhuisrecht, Nijmegen, 1878, pag. 96 vlg. Rijksarch. 's Hage, Mem. ende Sentent. Lannoy, F. f° 26 verso.

9. bij het schatten van een pand in zake schuld-
vordering ¹⁾).

10. tot het taxceren van schade, als eischer „ghelt
op scaden winnen wil” ²⁾).

11. tot het „schouwen eenre coorwonde”, en „die
wonde korich te kennen” ³⁾).

12. om uitspraak te doen over een anticht door
den graaf, wegens eene vrede-brake ⁴⁾).

Hoewel „zeventuig” de algemeene naam is, waardoor
de verklaring der naaste bureu, en zelfs de geheele
procedure, waarin deze noodig geoordeeld werd, wordt
aangeduid, wordt die naam in engeren zin alleen ge-
bruikt, om er mee te kennen te geven het „geven en
heeren” van een akker of erf door de naastgelanden ⁵⁾,
waarop de hierachter geplaatste stukken ook betrek-
king hebben; en daarover zal ik verder spreken, ten
einde het onderwerp van mijn proefschrift te beperken.

Bepaalde grenzen te trekken, waar 't zeventuig ge-
golden heeft, en waar niet, mag ik niet doen, wegens
gebrek aan voldoende bewijs; toch meen ik de volgende
gissing te mogen maken, dat 't slechts voorkwam in
ons tegenwoordig Holland, op een enkele plaats in

¹⁾ Van Santen I. I. pag. 198.

²⁾ Zoo ten minste in Grootebroek, zie Pols I. I. I, pag. cc.
en G. 115. In andere plaatsen was het uitdrukkelijk uitgesloten
(b.v. Enkhuizen): ibidem. E. 95.

³⁾ J. A. Fruin, Dingtalen van Waterland, III, Van een coor-
wonde.

⁴⁾ Mieris II, 735.

⁵⁾ Zoo by. ook in 't meergemeld Haarlemsch Handschrift.

Friesland, in Utrecht, en in den Thielcr- en Bomme-
lerwaard ¹⁾). Van andere plaatsen vond ik niet de
minste aanwijzing, terwijl bovendien Filips, in zijn
handvest van 22 November 1445 ²⁾), spreekt van „ze-
ventuygen, diemen *tot veel plaitzen* In onsen lande van
hollant ende vrieslant gewoonlyc syn te plegen”. Daar-
uit blijkt dus, dat de zeventuigsprocedure niet in Zee-
land, en zelfs in Holland en Friesland niet als algemeene
regel gold, hoewel ze in vele streken gehanteerd werd;
jammer helaas, dat men in vroegere dagen zoo roeke-
loos heeft omgesprongen met de oude documenten,
waardoor ons zoovele bronnen ontbreken.

Niet overal had ze denzelfden naam, al was de gewone,
meest voorkomende wel seventuychsrecht of seventuych.
Zoo sprak men van Swanoutstuig (in Kennemerland) ³⁾,

¹⁾ Hier misschien alleen in dijkzaken, vgl. Nijhoff, Gedenk-
waardigheden I, pag. 163. In dijkzaken kwam 't ook in Megen
voor.

²⁾ Rijksarchief 's Hage. Memorialen T. 1445—1453. Cas N.
f° xxxv. V. L. Brouwer, Boerg. Chart. 1445. Dit handvest
werd wederom uitgegeven 9 Aug. 1446. Rijksarch. 's Hage,
ibid. f° lxxxix—lxxx; Privil. onde Hantvesten v. Phil. v.
Bourg. 1432—'66 Cas. K). Dat van '46 komt op verschillende
data zeer menigvuldig voor.

³⁾ Van Santen I. I. pag. 198, 208. Haarl. M. S. Het zwanots-
recht enz. G. de Vries I. I. loc. cit. Mieris IV, pag. 160 § 2.
Versl. en Meded. der Vereen. tot uitg. enz. I, pag. 84. Wie
swadenooten zijn blijkt uit een Ampliatie voor den dorpe van
Aalsmeer, art. VII, Nopende 't bevisschen der Swetten: „Item,
alsoo mede klachten vallen op 't visschen van de *Swetten*
ofte Scheysloten tusschen twee Buren, ofte Ingesetenen (als
hundreders bv.) *die selfs ghemeen zijnde*” (Van Santen, I. I., p. 309).

Lanttuge (in Waterland) ¹⁾, Lantsage (in Kennemerland) ²⁾, Sevensage (in Oudewater) ³⁾, Roeyinghe (in Monnikendam en Waterland) ⁴⁾, en van Kenninge (in den Thieler- en Bommelerwaard) ⁵⁾.

Men zij echter voorzichtig, en houde niet te spoedig voor zeventuig, wat geheel iets anders is. Taalgebruik toch en wetten waren op de verschillende plaatsen zoo weinig eenstemmig door het weinige verkeer, en de daardoor ook minder gevoelde behoefte aan eenheid, dat men zeer omzichtig dient te zijn, om niet, steunende op eene ontdekking, hier gedaan, onder 't zelfde woord ook elders 't zelfde te begrijpen.

Zoo vindt men herhaaldelijk gesproken van de „zeven” ⁶⁾ (sevens, soevens) ter aanduiding van hen,

¹⁾ Keur van Waterland 1347 § 6. Mieris II, 735.

²⁾ Mieris II, 239. Rijksarch., 's Hage, Charters Leeuwenhorst, 27 Aug. 1435.

³⁾ G. R. van Kinschot, Oudewater, 1747. pag. 551.

⁴⁾ J. A. Fruin, Dingt. v. Wat. Haarl. M. S., TRecht van grondelinge.... ofte roeyen. Keur v. Waterl., 1347 § 24. V. Santen l. l. pag. 189.

⁵⁾ Landrecht van den Tieler- en Bommelerwaard in 1316 door graaf Reynald I, den Strijdbare, vernieuwd. Nyhoff, Gedenkwaardigheden I, pag. 166. (zie ook noot 2). R. Fruin l. l.

⁶⁾ Zie pag. 9, 13, 14, 16 enz. Rademaker, Kabinet van Hollandsche en Kleefsche Oudheden, III, pag. 178. Pols l. l. passim. Muller l. l., loc. cit. J. A. Fruin Dingt. v. Waterland, V. Rijksarch. 's Hage, Memor. ende Sentent. De Wilde A. f°. xxvij vlg., f° liij vlg. Rijksarch. Utrecht, Charters van den Dom 1^e Afd. n°. 923; Cartul. [van de Commanderij v. St. Jan te Haarlem III (C 5.) f° 336, n°. 846; Cartul. St. Pieter f° 160 verso. Arch. Haarlem, Cartul. v. h. Zylklooster, 1 Juni 1484.

die bij procedures over land den „achtenden acker”¹⁾ „heeren ende geven”²⁾, en de naaste buren³⁾ waren van 't stuk land, waarover het proces werd gevoerd; terwijl men elders van de „zeven” vindt melding gemaakt, welke eenvoudig de schepenen van elders zijn, en daarom dan ook als „gerichtslude” betiteld worden⁴⁾.

Zoo moet men nu eens onder de „zeven buren” hen verstaan, die in een proccs bij zeventuig de „lantsage” zeiden⁵⁾; terwijl dan weer de „zeven buren” zij waren, die met schout en azega het gericht vormden⁶⁾, en dus *buren* niet die enge beteekenis van „naastgolanden” heeft, maar men er onder moet begrijpen: „Landzaten, ten platten lande wonende, welke het recht hadden om met Schout en azing te recht te zitten, alsmede om op de gemeene werven hunne buurstem te geven, mits dat zij ook schot en bottingen betaalden en dus noch Ridders noch Schildknapen waren”⁷⁾.

¹⁾ Handvest van Filips I van 22 Nov. 1445, van 9 Aug. 1446 (z. b. pag. XII noot 2). Archief Amsterdam, Keurboek A. f°. VII, § 15 al. 1; lade Z 8 n°. 3. Pols, l. l. H. 114 enz.

²⁾ Van Santen, l. l. pag. 4, 31, 48 enz. Noordewier, l. l. loc. cit. J. A. Fruin, l. l. ibidem. Pols, l. l. passim. R. Fruin l. l.

³⁾ Pols, l. l. II, H. 114, 126, 141. Hnk. 85, E. 119, enz. enz. I, pag. 77 § 27 enz. Van Santen, l. l. pag. 4, 31, 48, 188 enz. enz. Rijksarch. 's Hage, Memor. ende Sentent. De Wilde, A. f°. xxvi, vlg. Lannoy, B, f°. cxliiii, vlg., E. f°. lxxviii, verso.

⁴⁾ Rijksarch. Utrecht, Charters van den Dom, n°. 884, n°. 916.

⁵⁾ Rijksarch. 's Hage, Charter Leeuwenhorst, 21 Juli 1438.

⁶⁾ Rijksarch. Utrecht, Cartul. St. Jan. I, f°. 139 verso—140, III f°. 360 verso. Rijksarch. 's Hage, Charter Leeuwenhorst, 21 Juli 1438; Chart. Rhijnsburg, 1480—1498 passim.

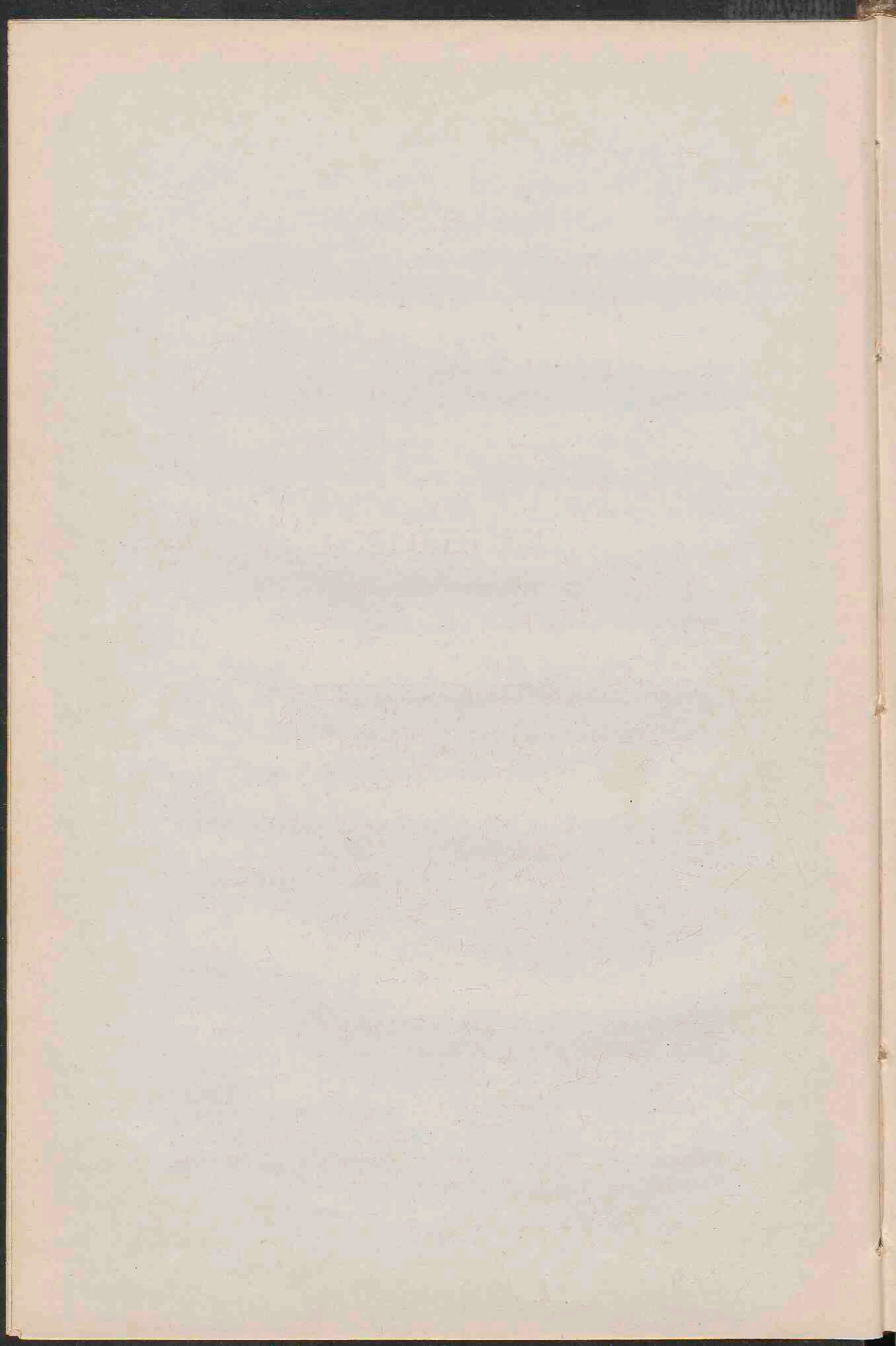
⁷⁾ Rademaker, l. l. I; pag. 173, noot.

INLEIDING.

II.

PROCEDURE BIJ ZEVENTUIG. ¹⁾

¹⁾ Zie hiervoor de Haarlemsche dingtalen, hierachter pag. 1 vlg. Pols l. l. loc. cit. (pag. v, noot 2) J. A. Fruin, Dingt. v. Waterland en Westfr., dingt. Van Santen l. l., pag. 208 vlg. Vergelijk ook de hierachter opgenomen vonnissen.

D E N E E R S T E N D A G .

Op de gemeene werf. ¹⁾

De gewone wijze om een proces bij zeventuig ahangig te maken, was oudtijds de „anevanc”; zoo lezen wij b.v. in het handvest van Floris van 1292 aan Kennemerland: „Als twee mannen twisten omme anevanck van erven, soo mogen seven mannen, die naest-leggen, geven dat erve . . .” ²⁾ Deze anevanc, aanvang, was eene „gerechtelijke inbezitneming van eene zaak, waarvan men beweert eigenaar te zijn.” ³⁾ De bezitter doet daartegen verzet, en beweert, dat er een „onrechte anevanc” is gedaan, en treedt dus in dit geval als eischer op. Dan loopt dus het proces over het al of niet rechtmatige van den aanvang, eigenlijk eene bijzaak, waardoor echter de hoofdzaak facto beslist wordt. Zijdelings werd het recht op de zaak aan 's rechters oordeel onderworpen, omdat 't rechtmatige of onrechtmatige van den anevanc daarvan afhing.

¹⁾ Pols l.l. II. G. 30, I pag. xcix.

²⁾ Van Santen l.l. pag. 4.

³⁾ Dr. P. J. Blok, Een Hollandsche stad in de Middeleeuwen, pag. 227.

Men kon echter ook den bezitter eenvoudig dagvaarden, „'t land aanspreken op de zeven,” in welk geval dus als eischer optrad hij, die 't land niet bezit. Zoo werd in den regel later het zeventuigsproces aangevangen. ¹⁾

In beide gevallen echter gaan er vóór de dagvaarding van hem, tegen wien men procedeeën wil, eenige formaliteiten vooraf. Eischer komt voor 't gericht, en vraagt van den schout een dag van rechten, om zijn nooddrift te winnen op het land, waarop aanspraak gemaakt wordt, waarheen de rechtszittingen voor dit proces verder verplaatst worden.

D E N Z E L F D E N (?) D A G.

Op het land, dat aangesproken wordt. ²⁾

Hetzij men tegen een gemeenden „onrecht aenvanc” op wil komen, 'tzij men door 't zeventuig zich land wil toegewezen zien, dat een ander in bezit heeft, steeds verschijnt men voor den rechter op 't betwiste land, zonder dagvaarding der andere partij, om, zooals 't heet „zijn noottroft ³⁾ te winnen.” Na de gebruikelijke woorden gesproken te hebben, waardoor zijne bevoegd-

¹⁾ Zie pag 1.

²⁾ Van Santen l. l. pag. 210. Pols l. l. I, pag. 150.

³⁾ Zie pag. 1 vlg. XIII vlg.

heid als sprekende voor den eischer geconstateerd wordt, dingt 's eischers taalman, dat zijn cliënt, A., gestoord is in zijn recht door B., en nu van den rechter eischt, dat deze aan B. een wete zal doen om A.'s klacht te hooren, en, zoo noodig, met hem op de zeven te gaan. Voordat A. echter verder spreekt, zal hij „eerst zijn noottruft winnen,” d. w. z. hij moet waar maken voor den rechter, dat hij maar niet zoo ongemotiveerd tegen B. zal optreden, maar dat er, naar zijne heilige overtuiging, alle redenen voor zijn. Immers „simpele worden” van den eischer zijn niet genoeg, hij moet zijn noottruft winnen „by zyn eedt,” dien de schout hem staven zal. ¹⁾

De vormen worden hem opgegeven: zijn eene (linker?) hand zal hij houden aan 't erf, waarop hij aanspraak maakt, en zijn andere (rechter?) hand met opgestoken vinger ten hemel uitstrekken. Na verlof te hebben bekomen, dit een en ander te doen, legt hij in die lastige houding zijn eed af. Alsnu dingt de taalman, of zijn cliënt oorlof heeft „zyn hant of te houden”, nl. van 't land, zich weder op te richten enz. Schepenen wijzen: „Jae”; en de plechtigheden van 't noottruft zijn achter den rug.

De taalman zegt: „Heer schout, heeft A. nu zijn noottruft gewonnen, zooals 't recht het eischt?”, waarop natuurlijk de schepenen bevestigend antwoorden. ²⁾

¹⁾ Zie pag. 2.

²⁾ Ibidem. Pols. I. I. I, pag. 150.

Nu A. aldus bewezen heeft, dat hij niet lichtvaardig voor het gerecht gekomen is en de hulp des rechters ingeroepen heeft, dingt hij bij monde van zijn taalman, dat de schout verplicht is den ban te dingen, een zeventuig te houden, aan houder (den verweerder) en klager het recht te geven, dat hem toekomt (nl. om hun klacht en antwoord voor te dragen), de verdere plichten te vervullen, die naar aanleiding van dit proces op hem rusten of zullen rusten: B. dagvaarden, de zevens op te roepen, wanneer dit noodig is, de wedden te ontvangen, enz. enz. En dat wel „den eenen dach voer, den anderen dach nae, totdat den seventuych met rechte (naar den loop van het recht) ofte anders (door bijlegging van den twist tusschen partijen) gesleeten sal wesen”; zorgende, dat niets van wat hij deed het zeventuig zou hinderen. ¹⁾

De schout laat den eischer borg stellen voor de kosten en boeten, aan schout en zevenen te betalen, en voor „partien”, d. i. de zeventuigsboete, welke de verliezende partij moet betalen. ²⁾

¹⁾ Ibidem.

²⁾ Zie pag. 2, 3. De zeventuigsboete beliep XLIII, XLII, XXIV of XXIII schellingen, in Utrecht „achte ponden suarter tornoyse”; verder moest de verliezer betalen de kosten van dagvaarding, de vertering van het gerecht en der zevenen, een daggeld der zevenen, en eindelijk den 7 hun landpenning teruggeven. Zie Pols, l. l. II. 81, 82. 115, Hnk. 98, 101, E. 119, G. 7. enz. enz. Zie echter Van Santen, l. l. pag. 227.

In appel bedroegen de kosten: voor den bailliu „Thien Kennemer ponden” + de kosten van dagvaarding, enz., Van Santen,

Dan dingt hij den ban. Daartoe blijft hij eerst staan ter plaatse op het land, waar hij de vierschaar zal spannen, en zegt: „Oft goets tydts aen den dagh is, dat ick den ban dinghen mach, den Afften stoel besitten, Houwer ende Klager rechten, den Heer syn boeten winnen mach, ende ick die myne, soo die my met Recht verschynen.” Schepenen wijzen: „Jae.”

De schout: „Soo dinge ick hier den ban...” enz. enz. (vgl. Van Santen, l. c. p. 208). . . . „Ick vrage, of ick den ban alsoo gedonghen heb, dat ick den Afften stoel besitten mach, Houwer ende Klagher rechten, den Heer syn boeten winnen, ende ick die myne, oft se my met Recht verschynen?”

Na toestemmend antwoord der schepenen, ook op de vraag, of hij „metten vollen-banck van Schepenen” rechten zal, en of hij op den dingstoel heeft plaats genomen, naar 't geen recht is, geeft de schout gelegenheid om de klacht in te brengen: „Heeft daer yemandt aent recht te doen, die spreecke recht. Eenmacl, tweemacl, derdemacl, vierdemacl.” ¹⁾

Op die vraag treedt A.'s taalman naar voren, vraagt vorlof met A., om recht te komen zoeken bij hem, en voor A. te spreken. Nadat hij dit verkregen heeft, en A. wederom beloofd heeft te zullen „lyden an syn

l. l. pag. 278; voor het hof volgens taxatie, zoo bv. eens 7 ponden 17 schellingen (de eisch was 29 pond 10 sch.). Rijksarch. 's Hage, Memor. ende Sentent. Lannoy, C. f° 4 verso.

¹⁾ Dingt. van Waterland V. Hoe dikwijls de schout de rechtzoekenden opriep elders blijkt niet. (3 x)

worden", d. w. z. aansprakelijk te blijven voor 't geen er van komen mocht, door ze voor waar te erkennen, brengt de taalman den eisch uit en dingt, dat B. zal *bekennen* of *ontkennen*. Bekent hij, dan is alles in orde en valt 't vonnis terstond ten gunste van A. ; ontkent hij daarentegen, dan wil A. wagen, „zyn ban ende bocte ende hoge wedde." Hij concludeert, dat B. verplicht zal wezen in 't laatste geval een tegenwed aan te bieden, en dan is 't een vol zeventuig. De eisch wordt slechts met een paar woorden vermeld, met belofte dien nader toe te lichten: „In tyden ende wylen alst noot es" ¹⁾, nl. in tegenwoordigheid van B. en van de zevens, daar *dezen* toch zijn betogen uitvoerig moeten hooren.

A.'s taalman dingt, hoe A. rechtens zijn hooge wed zal hebben te brengen aan den rechter, waarop schepenen wijzen: „met een stroe an rechtens hant".

Nadat A., ten genoegen van de schepenen, zijn wedde op die symbolische manier aangeboden heeft, dingt de taalman van A. verder, dat de schout nu verplicht is B. te doen dagvaarden, om òf A.'s clage te bekennen, òf tegen A. te wedde te gaan. ¹⁾

Die dagvaarding geschiedde door een „wete", een kennisgeving door den rechter of zijn gewaarden bode

¹⁾ Pag. 3. Pols l. l. I, pag. 152.

aan beklagde gedaan. ¹⁾ Soms mocht ze echter door andere personen gedaan worden met machtiging van den rechter, wanneer de beklagde persoon buiten de stadsvrijheid woonde. De dagvaarding werd dan aan den minstvragende aanbesteed (upgeveylt). ²⁾ Echter bij dagvaarding van personen in een andere jurisdictie wonende, „soe sal die schout... een weet doen, daer die man woont an syn dagelicxen rechter ende syn dagelicxe rechter voort an hem, als recht is,” zoo lezen wij in de Dingtalen Waterland (V), waar beide manieren naast elkaar voorkomen, wat dus aan het believen der schepenen schijnt overgelaten te zijn geweest.

De wete geschiedde mondeling, in tegenwoordigheid van twee of meer schepenen (elders poorters) „by scynender sonnen” „op een Sonnendach in die kerck off tot hooren (de te dagvaarden personen) huys, daer sy wonen.” ³⁾ Was beklagde niet tehuis, dan deed men de dagvaarding aan twee zijner bureu, te hunnen huize, die dan voor de mededeeling aan beklagde moesten zorg dragen. ⁴⁾ De termijn varieerde tusschen 14 dagen, 8 dagen en dwarsnachts, d. i. op den volgenden dag. ⁵⁾ De dagvaarding moest, op straffe van

¹⁾ Pols l. l. I, pag. cii vlg.

²⁾ Dingt. van Waterland V, Van Santen l. l. pag. 211.

³⁾ Dingt. van Waterland V. Pols l. l. S. 93. Hnk. 69. G. 27, 29, 39.

⁴⁾ Pols l. l. I, c III.

⁵⁾ Arch. Amsterdam Keurboek A f° VII. Dingt. v. Waterl. V. Van Santen l. l. pag. 210. Hierachter pag. 4.

nietigheid, inhouden „die saecke; waeromme verda-
ginghe ghedaen wordt” ¹⁾; echter schijnt er goon ex-
ploit te zijn achtergelaten, immers nergens wordt er
melding van gemaakt of is er reden dit te vermoeden.

DEN DIENENDEN DAG.

Op het land in lite.

Kwam gedaagde niet in, na door den schout opge-
roepen te zijn, om zich te verantwoorden jegens A.
dan dong A. bij monde van zijn taalman: „hoe hy
mit zyn recht sculdich sal wesen voert te gaen,” als
B. niet verscheen, 'tzij in persoon, 'tzij bij gemachtigde
„by climmender zonnen (dus goetstijds voer middaghe),
by leggender heyligen (missaal?) ende staender vier-
scare?” — Schepenen wijzen, dat A. weder aan B.
een wete moest laten doen, en dan weder zijn klacht
tegen hem moest uitbrengen; terwijl aan A. verlof
werd gegeven naar huis te gaan, daar hij „op huyden
al totter seventuych toe gedaen heeft, dat hy van
rechts wegen sculdich es te doens.” ²⁾

Verscheen B. wederom niet, dan werd de dagvaar-
ding en de eisch herhaald, en zulks tot drie malen toe

¹⁾ Pols l. l. H. n. k. 71.

²⁾ pag. 4.

„van dryen gheboden mach hi (beklaagde) onscout byeden”, maar komt hij dan niet, zoo heet het: „ende aenclagher sel zweren sine scout recht te wesen.” Van elken keer, dat hij niet opkwam, beliep hij een boete, terwijl hij den laatsten keer „veylich,” „vellich” werd verklaard, („vallet van der saken”), en den eischer zijn eisch toegewezen op zijn eed ¹⁾. In 't handvest aan Hoogwoud van 1450 werd gedaagde, als hij den dienenden dag niet opkwam, of wegging, voordat hij oorlof had gekregen om heen te gaan, terstond vellich verklaard. ²⁾

Kwam eischer niet op den dienenden dag, „ten rechten dage”, „soo vervalt hy van zyn clagen”; ³⁾ in dat geval zal men gedaagde zeker toegelaten hebben, door eedsaflegging zijn betuiging van recht waar te maken.

Is nu B. verschenen voor 't gericht, en heeft A. nogmaals zijn eisch doen hooren, dan dingt B. bij monde van zijn taalman, die, met dezelfde woorden als A's taalman, zich procureur voor hem stelt, met machtiging van den schout en van B., dat, mocht er een vonnis gewezen zijn, dat hem niet zal hinderen, „dat

¹⁾ Pols l. l. Med. 11. G. 29 I pag. 54 § 30.

²⁾ Pols l. l. I pag. 71 § 17.

³⁾ Pols l. l. I pag. 54 § 31.

't een „backvonnisse”¹⁾ zal zijn; waarop schepenen wijzen: „Jac”!

Dan volgt de conclusie van antwoord, waarin B. beweert eigenaar van 't betwiste land te zijn, „dat A. niet en bestact”, hetgeen ook hij nader zal toelichten, „alst noodt es”, nl. voor de zeven. Ten bewijze, dat hij den kamp, over 't al of niet rechtmatige van A's eisch, aanvaardt, waartoe A. hem heeft uitgedaagd, stelt hij hetzelfde pand als A., en neemt dezelfde formaliteiten in acht om zijn (weder)wed in handen van den rechter te stellen.²⁾

Op zijn verzoek krijgt hij nu „orlof weder of te gaen”, maar is nog gehouden te vragen, „wie dese twee willige hoge wedden sculdich sal wesen te scoyden mit recht”, d. i. wie geroepen zijn om 't geschil te beslechten, waarop schepenen wijzen: „Seven die naeste lendens, die daeran winnen noch verliesen.” Daar echter „den anlegger van recht” schuldig is „de zevens te nomineren” dingt B. evenals A. boven, in persoon, dat hij met zijn taalman heden gedaan heeft, al wat hij verplicht was te doen, en gaat hij naar huis.³⁾

Nu treedt de eischer weder op, dingende door zijn magister, hoe hij verplicht is de zevens te noemen,

¹⁾ Wat „backvonnisse” beteekent is mij niet bekend. Ook Van Santen gebruikt het woord, l. l. pag. 189.

²⁾ pag. 5, 6.

³⁾ pag. 6.

wat hij moet doen „met een stro brengen an rechters hant.” Op die manier nu zegt A.: „ick nome C. tot een seven of hy rede hem vuyt als recht is”, enz. tot hij er zeven genoemd heeft, die aan de vereischten voldoen; zondigt hij in dezen tegen de ordonnantiën, keuren of gebruiken, dan verbeurt hij slechts boeten, „verlysen”, maar wordt nog niet van de zaak vellich gewezen. ¹⁾

Zijn er geen bezwaren tegen de genoemde zeven ingebracht ²⁾, dan wordt er gedongen door A's taalman, wie de zorg voor de dagvaarding der zevens op zich zal nemen, waarop schepenen wijzen: „den Schout die binnen den ban wonen, ende die buten wonen, die den Schout te besteden”.

Nu ontspint zich tusschen schout en schepenen een gesprek, als een vraag- en antwoord-spel, over de wijze, waarop de zevens zullen worden gedaagd, op welken tijd, bij hoe hooge boete, enz., enz.

Schout: Wanneer hij de zevens mag verdagen „om die tuych te heeren.”

Schepenen: (helaas in de Haarl. dingt. oningevuld; bij Van Santen dwarsnachts, wat zeker in 't geding gewoonte was, om den korten tijd, waarin alles moest beslist wezen).

Schout: Hoe groote boete bij niet-verschijning?

¹⁾ pag. 7.

²⁾ pag. LXVI vlg.

Schepenen : 2 pond, als de wete naar recht geschiedt.

Schout : Hoe hij ze dagvaarden moet ?

Schepenen : Op een Sonnendach, goetstijts enz. enz.¹⁾

OP DEN BEPAALDEN DAG.

Op het land in lite.

— Schout : Hoe hij de zeven moet oproepen, en de niet-verschijning zal blijken ?

Schepenen : 4 maal incyschen.

De Schout doet alzoo en eischt, dat de niet-opgekomenen boetschuldig zijn zullen ; wat schepenen wijzen, dat zijn zal, tenzij zij gegronde reden voor hun verzuim kunnen bijbrengen. Zij zullen daartoe over 8 dagen, als zij te werf komen, de gelegenheid hebben.

Op de vraag van den schout, of de opgekomenen nu tuigen willen, dingen zij, dat zij „hoor volle stoel” zullen hebben, wat de schout aan schepenen voordraagt, die aldus wijzen.

Nadat de schepenen, op de dingtaal van den schout, gewezen hebben, dat hij ze tot hun „volle stoel” tegen dien tijd moet dagvaarden, en hoe hij dat moet doen, op welke boete enz. enz., doet de schout alzoo.

Het dagvaarden der 7 geschiedde „opte gheens kos-

¹⁾ Dingtalon van Waterland V, zie echter pag. 7.

ten, die in den onrecht valt"; ook de kosten hiervoor mocht de schout upveylen, en had hier, evenals boven, 't recht om zelf mede te bieden, als er zich niemand opdeed tenminste; hij mocht 't dan zijn bode laten doen. ¹⁾

Zijn de genoemde zevens opgekomen, dan moeten zij zich tot de zevens constitueeren; zij zijn verplicht „by vonnis voer seuens te bekennen,” of zoo zij dit niet doen, is hij, die beweert in dezen geen tuig te behoeven of te mogen geven, verplicht „een naerder te wisen,” die dan natuurlijk gedagvaard wordt. ²⁾

Is er zoo een volle zeven, dan worden zij geheelt en geheert. ³⁾ Op wiens vordering dit geschiedt, is onzeker; wel niet op vordering van gedaagde, ook niet op die van 't gerecht, dat zoo lijdelijk hier optreedt, en niet veel anders zegt dan ja of neen, op vordering van den taalman of schout.

Ook de zevens spreken bij monde van een taalman voor 't gerecht. Deze vraagt in hunnen naam, wanneer hun „utersten dach” is, nl. om 't tuignis te geven, en „geert waringhe van heuren dagen.” De rechter waart hun den vierden dag, of, in Amsterdam ⁴⁾,

¹⁾ Dingt. van Waterland V.

²⁾ Pols l.l. I, pag. 163, 171. „Uutreden” hierachter pag. 7.

³⁾ pag. 8.

⁴⁾ Archief Amsterdam Keurboek A, f° VII § 15. „Van zeventughe”, al. 3.

over 4 weken. Ten bewijze, dat alles goetstijts voer-middaghe afgeloopen is, wordt de zonnestand door rechter en bureu op den cisch des taalman opgenomen.¹⁾

Ook zal „een Man aen die Rechter geren, oft hy dat den anderen mede waren wil, oft hyt mede bedinghde,” d. w. z. een der zevens zal van den rechter eischen, dat deze vraagt aan de andere zevens, dat hij in aller naam 't tuignis zal uitbrengen, opdat niet een zeventvoudige herhaling noodig is.²⁾ „Ende dan sal hy hem laten waren in al heure alre woorden tsamen.”

Nu dingt die gewaarde man, bij monde van den taalman der zeven, dat hij een „achtinghe gheert, hem te beraden metten seven, wanneer sy 't seggen willen.” Daartoe verlot hebbende verkregen, gaan zij in hun acht, en „nemen hun achtinghe dwars-nachts,” d. w. z. zij zullen dien dag zich beraden, er eens een nacht op slapen, om den volgenden morgen ter rechtstijd hun tuignis te geven en 't land te heeren. Leggen zij dan niet hun tuig af voor den middag, dan worden

¹⁾ Zie doorlopend Van Santen l. l., pag. 211.

²⁾ Aldus bij Van Santen l. l., pag. 211, de Haarl. dingt. zwijgt hierover. Vermoedelijk echter was dit eerst later recht, en werd vroeger, wanneer de zevens ingekomen waren om hun tuignis te uiten, ieder hunner op de beurt opgeroepen en gaf dan persoonlijk zijn tuig, 'tzij op eigen waarneming berustend, 'tzij als bevinding na verhoor van anderen en inzage van stukken enz. Zoo althans in 1402 in Utrecht, zie het merkwaardige vonnis hierachter pag. 19.

zij „boet-schouch.” Zij kunnen echter ook denzelfden dag 't tuignis geven, mits zij 't doen goedtstijds by schynender Sonnen. ¹⁾

OP DENZELF'DEN OF VOLGENDEN DAG.

Op 't land in lite.

De zevens komen nu weder in en dingen bij monde van hunnen taalman, dat zij 't land zullen heeren, en hoe zij dat moeten doen „mit simpelen woorden off mit hooren eedt,” waarop schepenen wijzen, dat zij 't onder eede zullen doen, „dat sy voor sullen sweren, ende nae gicht off tuych dragen sullen.” ²⁾

Vóór zij echter den eed afleggen, moeten de zevens aan 't gerecht geven den „lantpenningh,” die echter niet verschuldigd was door hen, die, als zeven opgeroepen, een nader wezen. ³⁾ Slechts zij, die getuigden, waren daartoe verplicht, maar kregen hem terug van hem, die 't onderspit dolf in 't proces. ⁴⁾

„Dan staeft hoor die Rechter den eedt ende seyt: dat sweerdt ghy, dat ghy rechte gichte off tuygen dragen sult, ende rechte dragen sult van deeser saecke,

¹⁾ Van Santen, I. I. pag. 211.

²⁾ Aldus J. A. Fruin, Dingtalen van Waterland, III. Ongetwijfeld werd dit in alle zeventuigen gedongen.

³⁾ Pols I. I. II. H. 115, 146, Hnk. 99.

⁴⁾ Pols I. I. II. H. 115, Sy. 30.

off . . . off niet; dat ghy dat niet en sult laten om lieff noch om leet, om haet off om nyde, noch om angste noch om vreesse van uwen lyven, noch om gheenrehande saecken, by uwer bester wetenschap ende vyff sinnen; dat u Godt alsoe helpen moet ende alle syne heyligen." ¹⁾

Volgens Van Santen ²⁾ konden de zevens, wanneer de „seven een splisten tuygh doen,” ook van 't afleggen van den eed worden vrijgesteld, met goedvinden van partijen, nadat de taalman der zevens gedongen had „dattet even aftigh ende oven stanigh” zou zijn. Blijkbaar dus brachten toen ter tijd de zevens eerst hun tuig uit, en verklaarden zij daarop, dat zij „bi gode ende bi horen zielen” getuigd hadden, hetgeen oudtijds niet mocht. In 1402 toch werd de eed door de zeven afgelegd op den dag, dat zij voor 't eerst aan 't recht kwamen en geheeld werden, dan gingen zij in hun acht, namen hun beraad en ondervonden „dye waerheit,” waarna zij weder inkwamen en één voor één hun tuig gaven. ³⁾ En in Hoorn gold, blijkens 't oud keurboek (§ 115) nog de regeling, die heenwijst op den eersten tijd, toen de zeven geen andere personen hoorden, maar terstond, nadat zij geheeld waren, hun tuig, op eigen waarneming gegrond, ga-

¹⁾ Aldus J. A. Fruin, Dingt. van Wat., III. De eed der zeven in landzaken had geheel dezelfde strekking en zal dus waarschijnlijk eensluidend zijn geweest.

²⁾ Van Santen, l. l. pag. 212.

³⁾ Zie pag. 8.

ven: „Ende seven die naeste lenden, die een seventuuch tughen sellen, die sellen eerst te voren ten heylighen sweren, dat si nae hoir beste wetenscap een rechte tuuch dairaf tughen sellien, ende alsi ghezworen hebben, dan hoir tuuch te doen.” ¹⁾

Hadden de zevens nu hun tuignis gegeven, 'tzij volgens hun eigen woten of meenen, zonder toevlucht te nemen tot 'thooren van andere personen of 'tinzien van stukken (zooals 't oudtijds wel zal geweest zijn), 'tzij volgens de wetenschap, die zij in hun acht hadden opgedaan (wat later 't geval werd), in elk geval was er, dank zij 't verbod van „non liquet” te tuigen, eene meerderheid, zoo niet eenstemmigheid. De taalman „van die zijde, die dat meeste deel heeft van tuygh,” dingt dan, dat 't tuig zijn cliënt geholpen heeft, en de andere partij gcdeerd, wat schepenen toestemmen. ²⁾

Daarna legt de winnende partij den eod (nahout, ghehout, behout) af, dat de zevens een rechte gifte gegeven hebben, want dat 't land hem in eigendom toebehoorde ³⁾, 't eigenlijk bewijsmiddel van zijn recht in oude tijden.

Dan komt zijn taalman weder naar voren, en eischt, dat de schout schuldig is, den winner, A, b.v., in 't land te bannen en den anderen eruit. Schepenen

¹⁾ Pols, l. l. II, H. 115.

²⁾ pag. 8, Van Santen l. l. pag. 212.

³⁾ Pols, l. l. H. 115.

wijzen, dat deze ban (vrede-ban) tot drie malen toe herhaald zal worden, 't geen de schout doet. ¹⁾

Eindelijk dinght de Taelman voort, dat die Schout schuldigh is den anderen dit voorsz. land te verbieden te bruyken, noch te besighen, te etten noch te tretten, ende syn handt daer af te houden, op die hooghste boete, ter tydt toe, dat hy er beter reen toe heeft, oft dat hy 't weder wint met recht. ²⁾

Dat wijzen de Schepenen.

„ENDE DAER MEDE EST ZEUDENTUYCH VUYT.”

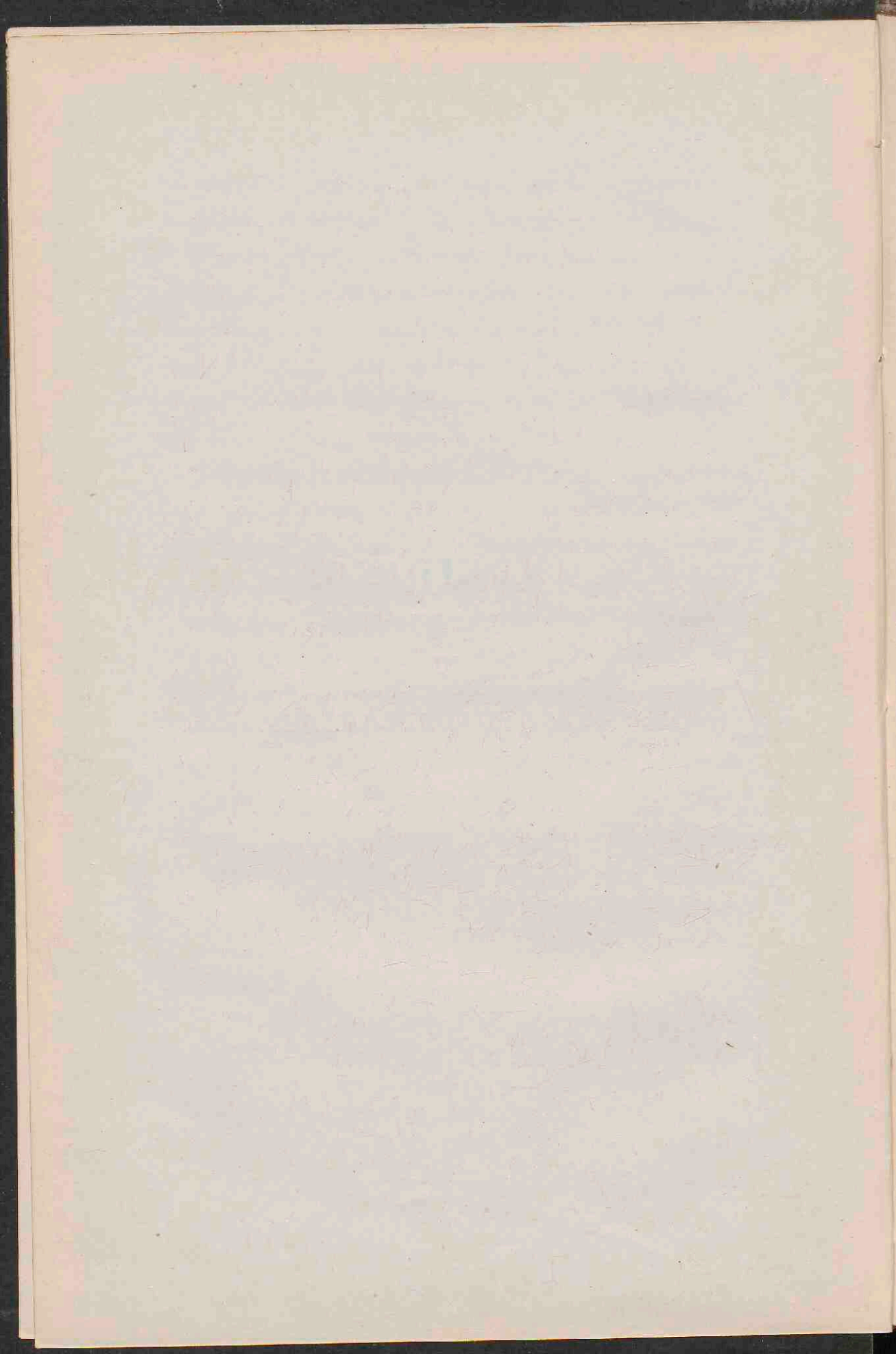
¹⁾ pag. 8, Van Santen, l.l. loc. cit.

²⁾ pag. 8.

INLEIDING.

III.

NADERE BIZONDERHEDEN.

Hoewel de meeste, zoo niet alle, handvesten en keuren in algemeene bewoordingen spreken aangaande 't objectum litis: „Item, soc wat goeden, lant, husinge ofte erve, dat mitter seventughe ghewonnen wart” ¹⁾, zoo waren er op den regel, dat alle land, huis of erve kon worden aangesproken op de zeven, toch enkele uitzonderingen. Zoo was 't bv. uitgesloten, wanneer er geschil was over leengoed, waarom dan ook de schout eene aanschrijving krijgt van den Rade van Hollant, om in een kwestie over land, waarbij een der partijen, Jacob Gerytsz, beweert dat 't leengoed is, geen recht te doen, maar dat de eischer „quame Inden hage voir onsen voirsz. president ende Rade van hollant, men soude him daer goet Recht doen” ²⁾.

Zoo hadden sommigen het voorrecht verkregen, dat hun goed niet op de zeven mocht worden aangesproken, bv. 't klooster der Karthuizers buiten Amsterdam ³⁾,

¹⁾ Pols, l. l. H. 126.

²⁾ Rijksarch. 's Hage. Memor. ende Sentent. Lannoy, E. f° 126; vgl. Pols, l. l., I, pag. 98 § 8.

³⁾ Archief Amsterdam, Afschrift Charter, 22 Juni 1446, Lade Z 8, n°. 3.

't klooster te Egmond ¹⁾, terwijl de graaf van Holland, die deze vrijstelling verleende, ook zelf die wel genoten zal hebben.

Zoo in Utrecht eindelijk moest 't land in lite minstens 3 voeten groot zijn: „So waer erve te sceyden is binnen drien voeten, dat sellen de scepene sceyden, ende daer sellen ghene sevene over gheven” ²⁾.

Gewoonlijk werd het geding aanhangig gemaakt, doordat een persoon het erf aansprak, den bezitter een „voerhouder” noemde, bewerende, dat verweerder „hem een stucke erfs, lants verspaert had”, onder 't zeggen „dit voerghenoemde lant en waer sijn aeleyghen ende bestonde” den eischer niet. ³⁾ 't Geding werd dus gevoerd tusschen twee personen, waarvan de een beweerde eigenaar te zijn, wat de ander tegensprak, en de zeven hadden dan uit te maken, wie *beter* recht had. 't Kon immers best voorkomen, dat geen van beiden eigenaar was, en er een derde opkwam, nadat 't zeventuig beslist had voor een der partijen, en 't land in geschil van dengene, aan wien 't was toegevoezen, weder in een zeventuig werd afgewonnen.

Doch niet alleen zij, die beweerden *eigenaar* te wezen, konden als partij optreden in het geding, maar ook

¹⁾ Rijksarch. 's Hage. Charters Egmond, d. d. 10 Aug. 1394.

²⁾ Muller, l. l. pag. 22. Liber Albus XXXVIII en de aldaar vermelde plaatsen.

³⁾ Pols, l. l., I 149, 150.

„wie op een huerhofstede woent, die mach erve aenspreken, of hi macht houden met der seventuuch op alsulcke boeten alsoft erve syn waer.” De huurder had echter niet een volkomen vrijheid om over het erf te beschikken, de logische consequentie van de stelling, dat de eigendom is het recht op de meest volkomen heerschappij over een zaak, terwijl huur is een recht, afgeleid van eigendom: „maer hi en moct gheen erve overgheven noch quytscelden buten den here des erves.” ¹⁾

Volgens het oudste recht was persoonlijke verschijning voor den rechter verplicht. „En France nul ne plaît par procureur, si ce n'est le roi.”

In Westfriesland zien wij alleen den graaf of bizonderen heer hiervan uitgezonderd. In 1489 zien wij meerdere uitzonderingen, en zelfs mocht toen, met verlof van den rechter, zich ieder doen vertegenwoordigen. Later was vertegenwoordiging door gevolmachtigden, tenminste in civiele zaken, geoorloofd. ²⁾

In Utrecht vinden wij de vertegenwoordiging reeds in 1337, waar de heer van Abcoude, eene vrouw en 't altaar van St. Jan „opene brieven” geven; vermoelijk was 't daar algemeen toegelaten. ³⁾

Er waren echter personen, die niet zelf in rechten mochten optreden, maar bijstand of vertegenwoordig-

¹⁾ Pols, l. l. H. 80.

²⁾ Pols l. l. I, pag. cv en de daar vermelde plaatsen.

³⁾ Zie pag. 14.

ging behoeften van een voogd: vrouwen, minderjarigen, geestelijken (althans in Utrecht) ¹⁾; zij kozen dien in 't proces bij monde van den taalman (Westfriesland) ²⁾, of wel bij openen brieve ervóór (Utrecht). ³⁾

In het eerst moest een proces over landeigendom, waarbij men op de zeven ging, worden aangebracht in het „gading” (op het platteland van Kennemerland in het „bandingh”) ⁴⁾, een overblijfsel van het ongeboden ding, en toen vooral voor dat doel in 't leven geroepen of gehouden, zooals wij zien in 't Handvest van Willem II aan Haarlem: „Praeterea in eodem oppido constituta sunt tria judicia annualia Que ad hoc sunt instituta, ut quilibet oppidanus, existens in possessione alicuius hereditatis, in quolibet trium predictorum judiciorum compareat” ⁵⁾. Genoemde rechtsdagen moesten „des sonnendacchs goctstyts te voeren in der keerken” worden afgekondigd, en „voir mid-dage” gehouden. ⁶⁾ Geviel er nu een zeggen op een erf, dat niet werd bijgelegd door partijen, dan werd de gedaagde door den eischer opgeroepen om te „lyden

¹⁾ Zie pag. 14.

²⁾ Pols I. I. I, pag. 161.

³⁾ Zie pag. 14.

⁴⁾ Van Santen I. I., pag. 187.

⁵⁾ Meris I, 224. Overgenomen in 't Handv. aan Medemblik van 1289, vgl. Pols I. I. I, xciii, Med. 13.

⁶⁾ Pols I. I. I, pag. 97 § 6 cf. § 7.

an syn worden", of zoo hij dit weigerde „op de seven te gaen”.

Later echter, waarschijnlijk zelfs in sommige plaatsen reeds spoedig, al moge men in Burghorn in 1489 ¹⁾ tevreden zijn geweest met bovenstaande bepaling, later stond men toe 't proces bij zeventuig ook te beginnen op andere rechtsdagen; in 1545 zien wij o. a. te Haarlem 3 zeventuigsprocessen, *niet* in 't gading, begonnen 17 Juni, 4 Aug. en 10 October. ²⁾

Ofschoon in de handvesten en keuren geen melding wordt gemaakt van de plaats, waar men de procedure bij zeventuig voerde, en men dus allicht geneigd zou wezen aan te nemen, dat de gemeene werf, ook die was, waar dit proces werd beslecht, is 't echter niet zoo. Op de gemeene werf kwam eischer en verlangde recht tegen B. met betrekking tot dit stuk land, en verzocht zijn noottruft daarop te mogen winnen. En dan hadden de verdere rechtszittingen, 't winnen van 't noottruft, 't uitbrengen van klacht en antwoord, enz. enz. plaats op 't land in lite. En hierop wijst niet alleen de verplichting om de hand aan 't gras te houden, maar ook de vordering van 's eischers taalman om den ban *alhier* te dingen, terwijl later volgt als eisch, dat eischer recht heeft „up *dil* lant”. Trouwens

¹⁾ Pols I. I. I, pag. 118 § 10, 11.

²⁾ Haarlemsch handschrift, laatste folio.

van 't dingen van den ban af zien wij in alle bekende dingtalen de rechtszitting op 't land in geschil gehouden.

Bij alle zeventuigsprocedures treft men een plechtigheid aan, waarbij de klager, nadat de rechter hem een dag van rechten gewaard heeft, op dien dag, ter betuiging van de rechtmatigheid (in zijne oogen) van zijn aanklacht, een eed aflegt, volgens de hierachter geplaatste dingtaal zelfs op 't land, volgens deze en ook de vroeger uitgegevene buiten tegenwoordigheid van den persoon, tegen wien zijn claghe gericht is. Volgens de Haarlemsche dingtalen geschiedt deze voorprocedure waarschijnlijk den dag na de eerste verschijning voor den rechter, volgens de reeds bekende in de eerste comparitie op de werf. De eed, die dan werd afgelegd, vond plaats, terwijl eischer de eene hand aan 't gras sloeg en de andere ten hemel uitstreckte; zoo tenminste in geschillen, waarbij landerijen en andere grondeigendommen betrokken waren.¹⁾ Of wel men hield eene hand op 't missaal en de andere omhoog, of beide omhoog, als 't proces liep over andere zaken.²⁾

Het is dus geheel iets anders dan de vredeban³⁾ het bannen van den winner van 't proces bij zeven-

¹⁾ pag. 2, Van Santen, l.l. pag. 187, 210.

²⁾ boeldinck, bv., Pols l.l. I, pag. 147. Haarl. H. S. T. Recht vant boeldinck.

³⁾ zoo R. Fruin, l.l.

tuig in 't betwiste land, van den verliezer eruit¹⁾, eene handeling, die zeer overeenstemt met, zoo ze niet geheel dezelfde is, als 't bannen uit en in het goed bij eigendomsoverdracht van land voor 't gerecht.²⁾

Welke is de beteekenis dezer voorafgaande procedure? Waarom wordt 't noottroft gewonnen, en procedert men dus reeds, en gaat men zelfs op 't land, waarop men aanspraak maakt, zonder dat de beklaagde erbij is, of zelfs in rechten is geroepen? Ziedaar vragen, die ik niet kan oplossen, maar waarover ik slechts een mogelijkheid kan geven.

't Woord noottroft, nooddruft, zal gesplitst moeten worden in nood (nl. behoefte aan recht) en roft³⁾ (roep), of misschien is 't ontstaan uit nood en driven (= roepen, zoo nog in erve wederdriven⁴⁾), in elk geval zal 't, naar ik vermoed, beteekenen: roep, dat men in nood is, een verzoek dus aan den rechter in zich sluitend om hulp. Voorbon, zooals 't elders ge-

¹⁾ pag. 8. Van Santen, l. l. pag. 212.

²⁾ Verslagen en Meded. der Vereen. tot Uitg. VI, pag. 481. In Nijmegen dong partij: hij, die den eigendom overdroeg, dat hij niets meer met het goed te maken zou hebben, dat hij ervan „alinghe onterift” wezen zou, en de andere erin geërfd, alles „dictante forma scabinorum” (zie de Charters der Broederschappen *passim*); of de rechter dan den vredeban uitsprak, of dat men dezen reeds oordeelde opgesloten in derschepenen sententie, is mij onbekend.

³⁾ vgl. de wapenruft in zake van doodslag. Mr. M. S. Pols. De Middeleeuwsche rechtspleging in zake van doodslag (Versl. en Meded. der Kon. Ac. 1885, 3e Reeks, dl. II, pag. 210 vlg.).

⁴⁾ Pols, l. l. S. 24.

noemd wordt, kan zeer goed beduiden: 't geen plaats vindt vóór den ban (dagvaarding) aan den beklagde.

En waartoe die verdere vormen? Men kende toch in tal van procedures 't bezweren van zijn werkelijke behoefte aan recht, van de gegrondheid dus van zijn aanklacht; en hier is 't blijkbaar iets bizonders. Ik vermoed, dat de oplossing verscholen ligt in de eigenaardigheden, die wij hierbij zien gevorderd, 't bezweren van 't noottruft op 't land in geschil, met de hand aan 't gras, wat uit de Haarl. dingtalen blijkt, en zeer zeker ouder recht is, dan de reeds uitgegevene dingtalen, die trouwens ook jonger zijn.

Vermoedelijk wijst dit nog op de oude proceduro bij aanvang, anevanc. Oudtijds toch kon men op tweeërlei wijze 't proces beginnen: bij eenvoudige dagvaarding (slichte klage) of bij aanvang¹⁾, d. i. door aantasting van het voorwerp, waarop men aanspraak maakt, zoowel bij onroerend als roerend goed. Men legde er de hand aan, als nam men 't in bezit, en 't proces bekwam daardoor een geheel anderen vorm, nl. dien van een strijd over 'tal of niet rechtmatige van den aanvang, de gefingeerde inbezitneming, waardoor als 't ware *zijdelings* 't recht op de zaak aan het oordeel van het gcrecht werd onderworpen, omdat immers 't rechtmatige of onrechtmatige van den aanvang daarvan afhing.²⁾

¹⁾ J. A. Fruin, De Anfangen deslichte clage umme varende have.

²⁾ Iets analoogs hebben wij ook nog in het proces van

Met den aanvang stelde men symbolisch voor: een daad van eigenrichting. In de oudste tijden verschaften men zichzelf recht, nam men met geweld bezit van 't voorwerp, waarop men recht beweerde te hebben, in casu een erf, sauf om er door de tegenpartij weder uitgeworpen te worden. Daarna werd recht, dat men 't geschil aan 't oordeel der volksgenooten, 't gerecht, onderwierp. Maar er moest feitelijk geschil zijn, en dat was er niet, als er alleen maar iemand was, die *beweerde* recht te hebben. Eerst als men geweld tegen elkander pleegde, was er een geschil, waarbij de volksgenooten tusschen beide konden komen, om voortzetting van 't geweld te voorkomen. Maar toen het eenmaal verplichtend was 't geschil te onderwerpen aan 't oordeel van 't gerecht, was het een dwaasheid de lieden te dwingen eerst geweld tegen elkaar te plegen. Toch behield men dien eisch, maar maakte er een blooten vorm van.

En er bleef nog een gevolg: onrechte aanvang was dus onrechtmatig geweld; vandaar dat men een bijzondere poenaliteit, als straf voor het geweld, door de verliezende partij gepleegd, een speciale boete stelde.

conservatoir beslag: A. heeft een schuldvordering tegen B. Maar in plaats van B. rechtstreeks tot betaling te dagvaarden, legt A. beslag op goed van B. en stelt zijn vordering in tot van waarde verklaring, waarbij vanzelf ook 't vorderingsrecht, zoo het bestreden wordt, in geschil komt, maar als het ware zijdelings.

Uit 't Kennemerlandrecht van 1292 ¹⁾ zien we, dat in 't zeventuigsrecht daar bij „anevanc” werd geprocedeerd. Maar, terwijl men in 1292 in Kennemerland misschien den anevanc als de gewone wijze om een zeventuigsproces aanhangig te maken beschouwde, vinden wij in de Westfriesche handvesten van 1289 ²⁾ naast den anevanc vermeld 't eenvoudig „aanspreken van een erf,” wat voorop wordt gesteld en misschien daar regel was. Toch kende men, voorzoover wij weten, geen onderscheid in de procesvormen, en zoo is 't dus waarschijnlijk gekomen, dat zelfs bij de slichte klage nog de vormen van den anevanc in acht genomen werden; misschien ook geschiedde dit eerst later, toen men de beteekenis van al die vormen niet meer begreep.

Het leggen van de hand ~~aan~~ 't gras is dus vermoedelijk de oude aanvang. Vandaar vermoedelijk ook, dat het plaats vond, vóórdat 't eigenlijk proces begon, door de oproeping in rechten van de tegenpartij. Vandaar misschien ook de eigenaardige, hooge boete voor hem, die in 't onrecht viel. En ofschoon men oudtijds waarschijnlijk wel degelijk onderscheid zal gemaakt hebben tusschen 't „nootroft” en den daarop gevolgden „anevanc,” ging later, toen men de herkomst van den anevanc misschien vergat, ook de afzonderlijke naam

¹⁾ Van Santen l. l. pag. 4.

²⁾ Pols l. l. I, Bijlagen Handvesten. Oorkondb. II, 649, 650 enz. 1098.

voor de daaraan ontleende rechtshandelingen in 't ver-
geetboek en noemde men de geheele handeling, die
aan 't eigenlijke proces voorafging, 't nootroft. Of men
er in de 16^e eeuw slechts een vorm in zag, of nog
werkelijk 't waar maken van de gegrondheid zijner
aanklacht, durf ik niet beslissen; maar de samen-
smelting van nootroft en anevanc doet vermoeden,
dat men onder de vormen van den anevanc niet meer
't wezen herkende.

Een tweede herinnering aan die oudste procedure
is waarschijnlijk het „*wedde-bieden*.” Omtrent 't wedde
zien wij eene belangrijke bizonderheid in de Haar-
lemsche dingtalen, nl.: 't stellen daarvan in handen van
den schout door een strootje, dus door de effestua-
catio.¹⁾ Wat dit hier te beteekenen heeft, of 't hier
beduidt de onder gerechtelijke sequestratie-stelling van
de vruchten van 't land in lite (als tegenhanger van
de overdracht van 't goed zelf door een graszode) ge-
durende 't proces, of dat 't hier te kennen geeft 't in
gerechtelijke bewaring stellen van 't land zelf, durf ik
niet beslissen. In elk geval ligt hierin m. i. een be-
vestiging van de conjectuur van prof. R. Fruin²⁾,
dat 't wedde een pand zou zijn, ten teeken, dat men
den kamp om 't betwiste aanvaardde. Immers een zaak

¹⁾ Verslagen en Meded. der Vereen. tot uitg. der bronnen
enz. VI, pag. 478.

²⁾ In de meergemelde verhandeling over Waarheid enz.

werd op deze wijze in pand gesteld (cum calamo recepto, tradito et projecto — mit hande, halme ende monde); 't is geen onvoorwaardelijke eigendomsoverdracht, de winner van 't proces krijgt zijn wedde terug, ook de verliezer, mits hij aan zijne verplichtingen voldaan hebbe.

Dit wedde-bieden herinnert nog levendig aan den oudsten procesvorm, 't kamprecht, waarbij een der partijen zijn gewrongen handschoen den tegenstander toewierp, als een onderpand, dat hij met hem zou vechten, terwijl 'toprapen dezelfde beteekenis had. 't Was als 't ware een overeenkomst om te zullen strijden. Wijst men zulk een geboden kamp af, dan bekent men zich meteen overwonnen en schuldig.

Toen echter later de „waarheid” den kamp verdrong¹⁾, en zelfs, nog later weder, wij de bepaling lezen: „Item soo wie op jae off neen angesproken wort, die sal jae off neen doen, ende soo wie op thuyge dinget, die sal tuych hebben na de hantvesten, ende hem also toegewezen worden. Maar wilt yemandt ontkennen, ende die wederpartye wil betuygen, tuyg sal voor den eedt gaen,”²⁾ toen ging men niet meer te kamp over eigendom van land, maar „op die seven.” Men behield echter, zij 't ook in gewijzigden vorm 't toewerpen van den handschoen ('t legem vadiare, van

¹⁾ Pols I. I. I, pag. 62 § 65, pag. 79 § 45. Med. 38.

²⁾ Pols I. I. II. B. 14.

vadium = wedde), dat wij bij 't zeventuig zien voortleven als 't wedde-bieden. Echter ook daar nog, als herinnering aan 't oude kamprecht; wie den strijd over 't recht weigerde, verklaarde zich overwonnen: òf B. kan zwijgen op de uitdaging, maar is dan verwonnen; òf B. kan spreken, en wel 1^e *ontkennen*, maar moct dan 't wederwedde bieden op straffe van schuldigverklaring, of 2^e *bekennen* (Haarl. Dingtalen). ¹⁾ Hadden beide partijen hun wedde geboden, en werd een van hen bij verstek veroordeeld, dan verviel zijn wedde vermoedelijk aan den landheer.

Zijn al de formaliteiten van de voorprocedure achter den rug, en zijn de wedden geboden en met een stroo aan 's rechters hand gebracht, dan treedt 't proces een nieuwe phase in, dat van oorsprong een incident, in den loop der tijden eigenlijk 't cardinale werd, waaraan de procedure haar naam van *seventuig* ontleend heeft. Dan nl. worden opgeroepen de zeven naaste geburen van het land in geschil. Ook omtrent hunne taak in het geding zien wij in de vonnissen, die ik hierachter mededeel, belangrijke aanwijzingen, zoowel omtrent het latere, als aangaande het oudere recht.

In de 15^e en 16^e eeuw zien wij de zeven bureu bepaald beslissen, uitspraak doen tusschen partijen, evenals rechters; ja 't onderzoek van de zaak, getuigen-

¹⁾ pag. 5.

verhoor, inzage van stukken, op de zaak betrekking hobbende, alles geschiedde door de zeven, wanneer ze in hun acht waren gegaan. Er was dus geen sprake meer van een getuigenis gegrond op eigen weten. Zoo lezen wij by. in 't vonnis van 1402,¹⁾ dat de zeven na den eed afgelegd te hebben „...ghyngen off van den gerichte.. um hem te beraden *ende dye waerheit tondervinden nader bester konde ende beloent dat hem daer van den voergenoemden lande geopenbaert wart..*”

Maar bovenal is in dit opzicht van belang een der sententiën van het Hof van Holland, waarbij aan de zevens wordt verweten, dat zij geweigerd hadden getuigen te hooren, dat zij niet genoeg onderzoek hadden gedaan „slichtelic dair Inne voirtgegaen ende gewyst hadden, gemerct dat sy him nergent bouragen noch beract halen en wouden”, waarop later geantwoord wordt, dat de zeven hun plicht gedaan hadden, titels ingezien, juristen en lecken hadden gchoord enz.²⁾

Maar dat kan niet oorspronkelijk aldus geweest zijn, zooals ook reeds het woord *zeventuig* doet vermoeden. Ook de eed, dien wij door de winnende partij zien afleggen in de vonnissen van 1337,³⁾ 1402¹⁾, 1447,⁴⁾ maar die in de latere zeer zelden misschien, of in 't geheel niet voorkomt, moet zijn reden van bestaan

¹⁾ pag. 19.

²⁾ Aldus in de sententie van... Jan. 1447, zie pag. 29.

³⁾ pag. 14.

⁴⁾ pag. 22, 23.

gehad hebben. Hij ook wijst ons op 't oude procesrecht, waarin hij een hoofdrol speelde, waarin hij *het* bewijs leverde en de beslissing van 't geding in zich sloot. Daarom het een en ander over de oude wijze van procesvoering, waaruit zich klaarblijkelijk ook 't zeventuig ontwikkeld heeft.

De geheele rechtsregeling der landstreek, die tegenwoordig den naam „Nederlanden” draagt, had haar ontstaan te danken aan de begrippen, die toen heerschten, en zoo duidelijk de karaktertrekken onzer Germaansche voorouders vertoonen. Maar vooral was dit 't geval met 't procesrecht, met name de bewijsleer. Daarbij vindt men zoodanige sterke afwijking van de tegenwoordige, dat een paar punten nadere bespreking verdienen, die den grondslag ervan vormden, en wel:

1. het groote vertrouwen, dat aan het woord, in rechten gesproken door den vrijen, onbesproken volksenoot, ten deel viel.
2. de bijzondere beteekenis, die men toekende aan de openbare bekendheid van een persoon of eene handeling, de notorieteit.

Het proces ter vierschaar ving aan met een klacht van hem, die meende, dat zijn recht geschonden was. De plechtige verzekering nu, door een vrijen man afgelegd, werd als waar aangenomen, zoolang er geen stellige grond aanwezig was, om haar te verwerpen; en men trok dit zelfs zóóver, dat, wanneer die formeele verklaring een persoon aanklaagde, deze persoon

voor schuldig werd gehouden, tot de aanklacht was ontzenuwd.

Beklaagde moest vóór alles òf *bekennen* (*lijden* aan de woorden van den eischer), òf *ontkennen* (Hetzelfde beginsel heerscht nog in de Engelsche rechtspraak, waar de beklaagde „*guilty*” of „*not guilty*” moet pleiten).¹⁾ *Bekende* hij, dan volgde de veroordeeling onmiddellijk, zonder dat er nader bewijs noodig was of gevraagd werd, ja, zelfs toegelaten of gevorderd mocht worden door het gerecht, al was men ook niet overtuigd van des eischers recht. *Ontkende* hij daarentegen, en had men dus twee tegenstrijdige verklaringen, dan moest het gerecht beslissen, welke van beide partijen zou worden toegelaten tot den eed (Bewijsoordeel). Staafe hij, wien de eed was toegewezen, zijne bewering met den eed, dan was het gevorderde bewijs geleverd. Het bewijsoordeel besliste dus reeds de zaak, wanneer de partij bereid was hem af te leggen. Op den eed moest dan wel de formeele toewijzing of afwijzing van de klacht volgen; maar het laat zich verklaren, dat hij dikwijls achterwege bleef, als de tegenpartij van verder proces afstand deed, (Zooals heden ook wel afstand gedaan wordt van de instantie na een interlocutoir vonnis, wanneer daardoor 't geschil feitelijk wordt beslist).

In beginsel werd beklaagde toegelaten tot den eed,

¹⁾ Aldus ook nog in de zeventuigsprocedure, pag. 5. Pols, l. l. I, pag. 152 en elders.

omdat het geschil in den regel een daad betrof, door hem verricht, en hij dus het best kon weten, wat waar was. Eigenaardig en scherp wordt dit geformuleerd in de 17^e kest van het oud-friesche recht: „XVIj electio est regis Karoli confessio, quod singuli Frisones placitent per duorum allegationes, et secundum aegae iudicium et singuli sciant sibi ipsis in reliquiis, quid fecerint”. Vgl. ook het Schoutenrecht § 3¹⁾: „Dit is riucht dat die frya Fresa syn seluis deda aegh to wytan op die helgum myt mara riucht, dan him ymmen aegh toe wrtyoghane, hit ne se dat hi soe fir betiuget se mit scelta banne ende mit aesgadoeme, dat dae nyoghen tyoegh syner aynes eedes binyne.”

De rol van het bewijs in 't geding was door deze opvatting een zeer beperkte en hoogst-eigenaardige:

1. men kende *geen principiëel verschil tusschen 't burgerlijke en 't strafproces*, wat 't bewijs aangaat. Alleen kon de aard der zaak op het gebruik van het een of ander der bewijsmiddelen invloed uitoefenen, de mogelijkheid van dat gebruik bepalen.

2. het bewijs was *éénzijdig*. Slechts een der partijen, hem wien men in het beter recht wees, werd tot het bewijs toegelaten, tegenbewijs was onbekend.

3. het bewijs was bloot *formeel*. Men bewees niet de waarheid zijner bewering, maar staafe die slechts op formeele wijze door zijn eed, en wel een decisoiren.

¹⁾ Van Richthofen, Friesische Rechtsquellen, pag. 388.

4. toegelaten worden tot *het leveren van het bewijs was een voorrecht*, immers dat alleen maakte hem, die aangewezen was 't bewijs bij te brengen, tot winnende partij.

5. *het hoofdbewijsmiddel was de eed*, en zelfs na de invoering van andere bewijsmiddelen (bv. 't getuigenbewijs) bleef hij dit nog zeer lang.

6. de eed was als regel *een onschulds- of zuiverings-eed*, om de eenvoudige reden, dat beklagde in principe de naaste was tot het bewijs.

Later echter ging die beteekenis van den eed als bewijsmiddel meer en meer verloren. Toch vindt men hem nog zeer lang ook in zijn oorspronkelijke beteekenis, als 't bewijs, waardoor formeel het proces beëindigd werd. Zoo zwoer omstreeks 1403 de bisschop van Utrecht met zeven stelen (als eedvolgers), dat de heerlijkheid Hagesteyn e. a. toebehoorde aan 't Sticht van Utrecht ¹⁾. Zoo zworen twee knapen „van de clederen” der Abdij van Egmond in 1331, dat twee stukken land, aan de Abdij behoorend, niet dijkplichtig waren met de mannen van Limmen. ²⁾ Zoo lezen wij, naar aanleiding van een twist, in 1296 tusschen Willem II, Bisschop van Utrecht (1296—1301) en Haer Heinric de Rover, Borchgreve van Montfoort gerezen over 't Huys ende Borchleen van Montfoorde: „Daar wert hem (H. d. R.) ghewyst, brochte hy 't an ons mit

¹⁾ J. H. Hofman, Memoriale van de kerk te Everdingen.

²⁾ Mr. G. de Vries l. l. pag. 312.

tween Stichts-Mannen, also hy soude mit den rechte, dat hy daermede volstaen soude, ende mitten rechte in den Borch-Leen blyven, hy ende zyn Erfgenamen. Daer quam hy voert ende hilt dat op den Heyligen mit twee Stichts-Mannen, als hem ghewyst was, mit rechte ende mit ordeele, dat hy mitten rechten op den Huus van Montfoorde een Erf-Borch-man wesen soude" ¹⁾ enz. En al is in de eerste twee gevallen de eedsaflegging een gevolg van eene dading tusschen partijen, er blijkt nog duidelyk uit, dat de eed hier nog in zijne oude beteekenis was: partijen zijn het oneens, maar de eed van een hunner zal *ten bewijze* van zijn recht strekken en het geschil beslissen.

Het gevaar, dat erin schuilt om de beslissing van een geschil feitelyk in den regel te laten afhangen van de vertrouwbaarheid en waarheidsliefde van een der partijen, werd door sommige omstandigheden echter veel verminderd, zoo niet nit den weg geruimd:

1°. De verhouding tusschen rechter en partij was geheel anders dan tegenwoordig; terwijl nu de meesten verschijnen voor een hun geheel onbekenden rechter, die in vele gevallen daarenboven en in ontwikkeling en in positie hun meerdere is, verscheen men toen ter tijd voor zijns gelijken, zijne evenknieën, terwijl bovendien door het mindere verkeer de kring, waarin

¹⁾ Rademaker l. l. V, pag. 197 en de aldaar aangehaalde plaats bij W. Heda, Historia Ultrajectina, pag. 228, 229.

men zich bewoog, veel kleiner en men veelal beter bekend was met de personen uit zijne naaste omgeving, zoodat men ook beter de waarde eener afgelegde verklaring kon beoordeelen, dus niet zoo licht een valschen eed waagde.

2°. Sommige personen waren uitgesloten van den eed, hetzij *relatief*, dat men hun als geacht wordend te verkeerren in een staat van onmondigheid (jeugdige personen, vrouwen, onvrijen) om die reden het gebruik van dit bewijsmiddel ontzeide, hetzij *absoluut*, dat zij getoond hadden minder betrouwbaar te zijn (meineedigen en verdere infame personen) en daarom dit groote bewijs van vertrouwen niet mochten genieten. De eersten, evenals ook de priesters, konden echter toch hun recht gehandhaafd zien, wanneer hun vertegenwoordiger in rechten, of een voogd, opzettelijk hiervoor benoemd, voor hen den eed aflegde ¹⁾; terwijl in later dagen zij zelf den eed mochten afleggen mits bijgestaan door den voogd, die hen in rechten vertegenwoordigde. Zooals wij de priesters van St. Jan persoonlijk den eed zien afleggen, nadat het proces door een voogd te hunnen name was gevoerd ²⁾.

3°. In vele gevallen was de eed van partij alleen niet voldoende, maar moest hij „eedhelpers, eedvolgers” vinden en medebrengen, die met hem den eed afleg-

¹⁾ Pols l. l. I, pag. cvi, cxiii.

²⁾ Zie hierachter pag. 23.

den ¹⁾). Dezen bezwoeren dan *niet* de geloofwaardigheid van de partij in het algemeen, *niet* dat hij te goeder naam en faam bekend stond, doch ook *niet*, dat zij *wisten*, dat de handeling zich aldus had toegedragen, *maar* getuigden, dat zij hem, dien zij volgden, *in dezen* voor betrouwbaar, geloofwaardig hielden. Een persoon van twijfelachtigen goeden naam of in een twijfelachtige zaak was dus doorgaans uitgesloten van de mogelijkheid om het bewijs te leveren met den eed, als geen eedvolgers kunnende vinden.

4°. Mocht de persoonlijke notorieteit (in 2^b en 3) een waarborg opleveren tegen meineed, daarnaast speelde nog een belangrijke rol de notorieteit van het feit. ²⁾ Waar het een feit gold, dat algemeen bekend was, dat volkskundig of aan het gerecht als waar was bekend, dan hielp eene ontkentenis niet, werd men niet tot den onschuldseed toegelaten. Wanneer bv. het feit in geschil plaats had gevonden staande de gerichtvergadering, was de onschuldseed uitgesloten, werd de tegenpartij tot de bewijslevering, den eed, toegelaten. Een gelijke notorieteit bestond in tal van andere gevallen, bv. wanneer 't gepleegd was op een jaarmarkt, of in het algemeen, wanneer 't geheele volk of wel een deel, onbesproken, vrije lieden, 't hadden waargenomen.

¹⁾ Pols l. l. I, pag. cxii, 4, 11: „per testes excusare” (Med. 7, 37).

²⁾ Pols l. l. I, pag. cxiii vlg.

Men ging echter nog verder. Om algemeen bekend te zijn is niet noodig, dat iedereen 't heeft gezien. Notoriëteit was er, als het door een aantal onbesproken volksgenooten gezien of, hun voldoende bekend was, dat ze 't met eede verzekerden. Dit was geen getuigen-bewijs in den tegenwoordigen zin, eene verklaring, op rechtstreeksche, zinnelijke waarneming berustende. 't Was om zoo te zeggen: een verzekering, dat het een bekend, ontwijfelbaar feit was. En dat feit was daardoor niet bewezen, want men nam geen getuigen-bewijs aan ten bewijze van een feit in geschil. Maar het besliste over het procesvoordeel van den eed: de onschuldseed werd uitgesloten en het bewijs door den eed aan den klager toegewezen.

Hieruit laat zich ook verklaren eene eigenaardigheid van die verklaring der notoriëteitsgetuigen. Ze behoeften niet het feit zelve, dat te bewijzen was, zinnelijk hebben waargenomen, het was onverschillig hoe ze aan hun wetenschap waren gekomen. Verschillende merkwaardige gevallen vindt men in de oude rechten vermeld, waarin persoonlijke, zinnelijke waarneming als het ware noodzakelijk was uitgesloten; de wetenschap van het gebeurde berustte op eene gevolgtrekking uit waargenomen feiten, die op zich zelve het beklagde feit niet vormden, maar er de onmiskenbare teekenen van waren. Zoo bij twee misdrijven bv., verkrachting en nachtelijke diefstal, waarbij zelden publiek aanwezig is. In de oude rechten vindt men

herhaaldelijk bepaald, dat verkrachting door zeven getuigen moet worden bewezen. Zoo bv. in de handvest van Willem II aan Haarlem.¹⁾ Eene zonderlinge bepaling naar onze begrippen van getuigenis: zeven getuigen te vorderen voor een feit, dat de misdadiger in den regel wel zorgen zal te plegen buiten tegenwoordigheid van getuigen. Een tweede bepaling, die men herhaaldelijk vindt, was, dat de verkrachte vrouw dadelijk na uit de handen van den verkrachter ontsnapt te zijn, in den jammerlijken toestand, waarin ze ontsnapt was, de bureu bij elkaar moest schreeuwen, en anders geen recht tot klachte had. Dit heldert de zaak op: die zeven getuigen waren die dñs bij elkaar geschreeuwde lieden, en hun verklaring strekte alleen om den onschuldseed uit te sluiten. Aardig komt dit uit in een paar plaatsen van de oudfriesche rechten: *Ubicunque matrona accipitur lacrimans et clamans, et sequitur eam scultetus cum plebe, quidquid ei factum fuerit, est notorium.*"²⁾ Dat dan de onschuldseed was nitgesloten, blijkt uit een zelfde geval, waar slechts een ander kenteeken werd geconstateerd: „*Ubicunque femina rapta accipitur, et ipsa deprehenditur infra domum et infra limen, et ipsa inde extrahitur, cum plebis coactione et skulteti banno, flens et clamans, tunc non oportet iuramenta prebere.*"³⁾ Evenzoo vindt

¹⁾ Mieris I, pag. 226.

²⁾ 2e Wende van de 17e kest van 't oudfriesche recht.

³⁾ Pols, l. l. I, cxv, en de aldaar aangehaalde plaats bij Von Richthofen, Friesische Rechtsquellen, pag. 32.

men eene uitbreiding der notoriciëit daar, waar het geval zich voordoet, dat men een dief binnenshuis betrapt. Wie hem betrapte, mocht hem binden, maar moest dan dadelijk zeven zijner bureu gaan roepen, en den dief bewaren met hen, tot hij hem met 't gestolene op den rug gebonden voor den rechter kon brengen.⁴⁾ Ook hier verklaarden de 7 getuigen niet, dat zij 't feit hadden zien plegen, maar dat zij op den roep van den eischer toegeschoten, een en ander hadden waargenomen, waaruit beklaagde's schuld, naar men vond, overtuigend bleek. Aan beklaagde werd dus de gelegenheid benomen om door een meened aan zijn gerechte straf te ontkomen. 't Eischen van 7 getuigen was dus niet eene verzwaring van den bewijslast voor den eischer, maar juist een groot voorrecht, daar een anders onstrafbaar feit nu bewezen kon worden, en alle tegenspraak werd uitgesloten.

Opmerkelijk is hierbij het getal 7. Vermoedelijk is dit oorspronkelijk een minimum; niet 't geheele volk behoefde het waargenomen te hebben, maar een groot aantal. Dit is echter een zeer vaag en subjectief begrip; vandaar dat men vroeg: hoeveel? en er toe kwam om een minimum te stellen: minstens zooveel; en dat men toen niet meer moeite deed dan noodig was, en niet meer ging zoeken, ligt voor de hand, zoodat 't getal stabiel werd.

⁴⁾ Pols, I. I. I, cxvi; 8; 57, § 44; 63 § 72. Vergelijk ook I, 74, § 28; 100 § 15.

Maar merkwaardig is dit aantal van zeven, omdat 't ook 't getal was in 't zeventuigsrecht, omdat men ook daarbij zeven tuigen vorderde, die ook omtrent de notorieteit verklaarden, doch van de bovengenoemde zeven getuigen zeer zijn te onderscheiden. Terwijl 't toch in de voormelde gevallen niets er toe deed, of onder de zeven niemand was, die in de buurt, waar 't feit gepleegd was, zijn woonplaats had, vorderde men uitdrukkelijk voor de zeventuigen „buren”, naastgelanden, naaste drempels. En dit had zijn reden; immers 't gold hier niet de notorieteit van een eigenlijk feit, dat 't best bekend blijkt aan lieden, die er toevallig bij of in de buurt zijn geweest, maar van een rechtstoestand van een erf of van een huis. Die rechtstoestand nu kon in de oudste tijden, toen het schriftelijk bewijs, schriftelijke titels, aanvankelijk geen, en later lang nog een zeer bescheiden rol speelde, alleen blijken uit bepaalde feiten op of met het erf of huis voorgevallen, daden van bezit, daden, die op den eigendom duiden. Dat nu konden de bureu het best weten. Ook hier moet men de toenmalige maatschappelijke toestanden in 't oog houden. Wat nu een dwaasheid zou wezen, gaf toen juist hooge mate van zekerheid, en de beste inlichtingen, die men aangaande het punt in geschil kon bekomen.

Ook bij het zeventuig echter, leverden de bureu geen bewijs, maar zij legden slechts eene verklaring af, die van invloed was op de vraag, wie van beide geding-

voerenden zou toegelaten worden door 't gerecht tot 't leveren van *het* bewijs, d. i. *zijn* bewering door den eed te staven. Zoo hadden zij dus veel overeenkomst met de getuigen bij nachtelijken diefstal etc. Wanneer er toch geschil was, aan wien zeker stuk land toebehoorde, dan werden opgeroepen de 7 naaste landen, en deze legden geen getuigenis af, wat *recht* was, wie eigenaar was, maar getuigden, dat A. steeds de eigendomsrechten had uitgeoefend, 't land had bebouwd of laten bebouwen, de vruchten ingezameld, voor 't onderhoud had gezorgd, enz., zoodat zij den indruk hadden gekregen en niet beter wisten, of 't was zijn „aeleyghen”. Zij verklaarden dus, dat een *toestand* zus of zoo geweest was, en wanneer men dien toestand door hun getuigenis aldus geconstateerd had, officieel tot een notoir feit had gemaakt, dan liet het gerecht hem, dien de zevens, de tuigen, hadden aangewezen, toe tot het afleggen van den eed, om aldus, door dat bewijs bij te brengen, zijn pleit te winnen. En dit geschiedde uit overweging, dat, waar hij bekend stond steeds als eigenaar te zijn opgetreden, hij ook wel het meeste recht op het goed zou hebben; de ander mocht zich niet verdedigen, niet zijn pleit waar maken door zijn eed, *omdat* 't feit, dat de eerste steeds als eigenaar gehandeld had en beschouwd was, notoir was.

Hoewel de zeven door hunne verklaring, waarop de toewijzing van den eed aan een der partijen berustte, eigenlijk beslisten, wat recht zou zijn, lag toch 't hoofd-

moment der procedure in den eed¹⁾ der winnende partij. De zeven hielpen slechts uitvinden, aan wien 't leveren van bewijs zou worden opgedragen, dus het bekende middel om den onschuldseed uit te sluiten, doordat 't feit notoir was, zooals wij boven zagen. Nog zeer lang moest de winnende partij, na door de zeven in 't gelijk gesteld te zijn den eed afleggen²⁾, waarna 't gerecht de zaak besliste. Maar later geraakten deze beide formaliteiten in onbruik, en natuurlijk: als aan een van de partijen de eed was toegewezen, had dit feitelijk ten gevolge, dat de zaak te zijnen voordeele was beslist; legde hij den eed af, dan moest het gerecht hem bij eindvonnis in 't gelijk stellen. Vrijwel was 't dus overbodig dit nog formeel te doen. Vandaar dan ook, dat wij uit 't vonnis van 1447 zien, hoe hij, die in 't onrecht viel, den eed kon „verdragen,” d. i. den winner kon vrijstellen van den eed. Dit zal wel doorgaans gebcurd zijn. En als de zeven getuigd hadden, was ook uitgemaakt, *wie* tot den eed moest worden toegelaten, dus besliste in werkelijkheid

¹⁾ Uit 't vonnis van 1447 blijkt dit m. i. nog duidelijk. De winner komt om den eed af te leggen, schout en bureu willen er vrijstelling van geven, nu de verliezer er niet is; maar de eed wordt toch afgelegd, blijkbaar uit vrees, dat de verliezer er anders een reden in mocht vinden 't proces nietig te doen verklaren.

Ook in de vonnissen van 1337 en 1402 zien wij den eed afleggen, echter zonder dat 't blijkt, af men er nog groote waarde aan hechtte.

²⁾ Nog in 1447 in Utrecht.

het zeventuig. De tegenpartij kon dan zeker den winner dwingen dien eed af te leggen, maar had er geen belang bij, en 't raakte in onbruik. Zoo verdween uit de zeventuigs-procedure, wat er oorspronkelijk de kern van uitmaakte.

Terwijl oorspronkelijk de zeventuigen eene verklaring aflegden naar hun beste weten, zooals zij *zelve* meenden, dat behoorde, op eigen waarneming van sommige feiten gegrond, veranderde dit later, en zien wij hen niet meer een getuigenis afleggen omtrent de notorieteit, maar hen in de 15^e en 16^e eeuw zelve bepaald de zaak beslissen, uitspraak doen tusschen partijen, evenals rechters. Toen ter tijd onderzochten zij zelve de zaak, hoorden getuigen, enz. Zeer waarschijnlijk, omdat men 't zekerder begon te vinden, dat zooveel mogelijk de verklaring werd ingewonnen van allen, die eenig licht over de zaak konden verspreiden, terwijl de bekendheid met den toestand van 's buurmans erf blijkbaar verminderd was. Men gaf daarom den zevens niet alleen de bevoegdheid, maar *eischte* zelfs van hen, dat zij zouden oproepen om vóór hen te verschijnen, allen, die schriftelijke stukken aangaande 't land in lite bezaten, niet alleen partijen te hooren, maar ook getuigen, die partijen gehoord wilden hebben, en voorts allen, die misschien iets zouden kunnen bijbrengen tot beter inzicht, wie de rechthebende partij was. ¹⁾ Of dit onderzoek in tegenwoordig-

¹⁾ Zoo blijkt uit de sententie van het hof van .. Jan. 1447; zie hierachter pag. 28 en volgende, passim.

heid van schepenen werd gehouden, blijkt niet, maar wel is 't waarschijnlijk, dat 't aldus, misschien eerst later, plaats vond. Dat dit onderzoek de oorzaak werd van 't in onbruik geraken van 't zeventuigsproces, kan ons niet verwonderen; immers 't lag voordehand, dat, toen de grondslag der zeventuigsprocedure miskend werd, toen zij later als een delegatie van rechtspraak werd beschouwd van de schepenen op de naaste burenen, toen 't getuigenis der 7 niet voldoende werd gerekend, maar men bovendien vorderde het houden van een formeel getuigenverhoor, 't welk zelfs waarschijnlijk ten overstaan van schepenen gehouden werd — dat men toen vroeg: wat doen die 7 eigenlijk bij 't getuigenverhoor, dat voor schepenen gehouden wordt; waarom ze toegelaten wel bij sommige geschillen, en niet bij alle? En dat men daarom dien lastigen vorm, die altijd meerderen omslag vereischte, al had men vermoedelijk reeds vele formaliteiten eruit geschrapt, maar achterwege liet, en afschafte.

Ofschoon, zooals wij zagen, de plicht om de zeven te noemen op den „anlegger van recht” rust¹⁾, en hij dus misbruik kon maken van zijne bevoegheid, door tot zevens te noemen personen, die hoewel burenen, overigens aan de eischen niet voldeden, of wel juist uit velen een zevental te kiezen, dat hem, naar hij

¹⁾ zie pag. 8.

dacht, goed gezind was, beklaagde stond er niet machteloos tegenover. Geeft het stellen van wettelijke restricties¹⁾ reeds dadelijk aanleiding tot 't vermoeden dat de houder 't recht had de zevens te wraken, wij zien dat vermoeden bevestigd in het vonnis van 1447,²⁾ waaruit 't recht van wraking duidelijk blijkt. Vermoedelijk kon men een zeven wraken, als zijnde een geestelijk persoon en dus niet voldoende aan de eischen, die gesteld waren om als zeven te kunnen optreden. Wat hiervan zij, 't recht bestond, maar er wordt hier te laat gebruik van gemaakt.

Wanneer de exceptie van wraking moest worden opgeworpen, wordt toch in 't zooveen genoemde vonnis met zoovele woorden vermeld. Men moest haar dan opwerpen in eersten aanleg vóór het beëedigen der zevens; kwam men er later mede aan, dan dingt de eischer of een der zevens slechts: „dat si zeven bliven souden so si horen eedt ghedaen hadden ende gheloeft waren ende niet wedersproken en waren *voir* horen eedt.”³⁾

Van dit interlocutoir vonnis kon de partij, die in 't onrecht gewezen was, in beroep komen, waarop 't

¹⁾ Handv. Filips, 23 Nov. 1845, 9 Aug. 1446; Pols, l. l. II. 114; E. 119; G. 7; W. 70; I. pag. 77 § 37, 98 § 7, 118 § 11. Archief Amsterdamsch Keurboek A. f° VII § 15.

²⁾ Daarin wordt toch uitdrukkelijk gezegd: „cnde heeft som van den gheeeden zeven wadersproken, dat die gheen zeven wesen en souden.” Zie pag. 21.

³⁾ zie pag. 21.

hoofd-proces zoo lang gesehorst werd. Beroep hiervan had men in Scalwije, als liggende „In ons heren gherechte van Culenborch” op „onsen heer van vtrecht” met zijn „ridderen ende knapen” ¹⁾).

Redenen van wraking waren: niet voldoen aan de eischen, bij handvesten en keuren gesteld. 't In vrede liggen met een zeven was echter in 1448 geen reden van wraking, om de zeer plausibele reden, dat 't eigen schuld was: „dat hadde hy selve met vechten an hoeren magen verhaelt” ²⁾. Wel echter, dat men zichzelf als zeven noemde ³⁾; ook nauwe bloedverwantschap met een der partijen ⁴⁾, welke exceptie in 't aangehaalde vonnis wordt verworpen met de bewering, dat „hy (een der zevens, optredende voor hen allen) wail bekende dat sommige vande zeuenen mage syn *euen na* des voirsz. geryts (appellant) wiue ende den voirn. dire (geïntimeerde, eischer in eerste instantie). ⁵⁾

Zooals wij zagen ⁶⁾ gaven de zeven oudtijds een ge-

¹⁾ zie pag. 21.

²⁾ Rijksarchief te 's Hage. Memor. ende Sentent. De Wilde. A. f^o, LIJ verso — LV.

³⁾ „Zeide voirt dat up sulken onrechten tittel ende ter contrarye der voirsz. nyer ordinancye de voirsz. gerytaelbrechtz him zeluen een van den zeuentuygen gemaect.... hadde”. Rijksarch. 's Hage. Memor. ende Sentent. Iannoy B f^o CXLIIJ.

⁴⁾ „welke zeuen den bastairts naiste magen waeren.” Ibid. Mem. ende Sentent. De Wilde, A. f^o LIJ, verso.

⁵⁾ Rijksarch. 's Hage. Memor. ende Sentent. De Wilde. A^o. f° LIV verso.

⁶⁾ pag. LXI, LXII.

tuigenis, hoe zij meenden, dat 't was, naar hun beste weten, „bi horen ziele ende bi gode.” Geen rechtsvordering mocht tegen hen naar aanleiding van hun getuigenis plaats vinden, zij tuigden „sonder ban of sonder boete” ¹⁾. Wel echter waren zij verantwoordelijk voor nalatigheid: wanneer ze bv. niet opkwamen op den dag, dien zij met de andere zevens genoemd hadden, dan beliepen zij een boete gelijk aan de zeventuigsboete, nl. XLIII schellingen ²⁾. Verder was 't hun verboden „non liquet” te tuigen, op dezelfde boete ³⁾. Bleek echter, dat 't tuignis ten onrechte was gegeven, tegen beter weten in, dan mochten zij, als 't bewezen was, nooit meer tuigen, 't gewezen vonnis was krachteloos, terwijl zij bovendien beboet werden: „Dat de Graaf noch iemand van zijnentwege geene Schepenen noch seven corrigeren zou, zo zy op hunnen eed gevonnist hadden, ten ware de andere Schepenen, onder eede, verklaarden dat zij daarvoor myede of geschenken genooten hadden, in welk geval zij tweeëndertig pond verbeurden; en hun gewysde mocht nimmer in regte worden bijgebracht” ⁴⁾.

Een gevolg van deze opinie was ook, dat men in de eerste tijden, waarin 't zeventuig hier gehanteerd werd, geen appèl toeliet tegen een zeventuigsvonnis.

¹⁾ Pols, l. l. II, H. 126, B. 75 (lees „soude sonder ban offte boet”).

²⁾ Pols, l. l. II, E. 172.

³⁾ Van Santen, l. l. pag. 189.

⁴⁾ Wagenaar, Amsterd. in zijn opkomst, enz. 1760, I, pag. 127.

De zevenen hadden getuigd, en daarmede was 't geschil beslecht; 't stond vast, dat B. minder recht had dan A. en dus moest men den eerste ook geen gelegenheid geven den loop van 't proces te rekken door in hooger beroep te komen. Kwam C. op en bewoerde hij eigenaar te zijn van 't land, waarover A. en B. geprocedeerd hadden, dan verhinderde niets hem, dien akker op de zeven aan te spreken, maar B. mocht 't niet meer.

In later tijd echter, toen men niet meer dat onbepaalde vertrouwen had, dat een zeventuig 't geschil uit zou maken, zooals recht was, kwam er vorandering. Wanneer men aan de zevens 't recht toekende om andere personen te hooren, om inzage van stukken te nemen enz., is onzeker; een feit is 't echter, dat 't \pm 1400 voorkwam ¹⁾, en omstreeks 1450 gewoonte was ²⁾. Toen bestond er ook appèl van zeventuigsvonnissen, men mocht echter den bailliu niet passeeren; beriep men zich van een zeventuig terstond op 't Hof van Holland, dan werd men eenvoudig gerenvoyeerd: „Renuoyerende ende zeyndende dair om die principale sake ten Rechte vanden lande om die aldair berecht te wezen alzoë dat behoiren sall.” ³⁾

¹⁾ Zie 't vonnis van 1402, pag. 19.

²⁾ Immers in 1447 beriep men zich voor 't hof erop, dat 't zeventuig niet in den behoorlijken vorm zou hebben plaats gehad, blijkens de hierachter medegedeelde sententie, omdat de zevens niet genoeg raad en voorlichting hadden ingewonnen, geen stukken ingezien, getuigen niet gehoord, enz. enz.

³⁾ Rijksarch. 's Hage. Memor. ende Sentent. Lannoy, E. f^o xciii.

Men beriep zich toen, met verzoek om dagvaarding der zeven, er op, „dat sy (de zeven) slichtelic dair Inne voirtgegaen ende gewyst hadden, gemerct dat sy him nergent beuragen nog beraet halen en wouden” ¹⁾, „dat hy (eischer) goede warachtige tuge hadde voir der dinctalen die de voirsz. zeuen niet hoeren en wouden” ²⁾, „dat ter contrarye der voirsz. nyer ordinancye (9 Aug. 1446) de voirsz. geryt aelbrechtz him zeluen een vanden zeuentuygen gemaect hadde” ³⁾, enz. enz.

Of 't geen Filips à Leydis beweert, naar aanleiding van een gifte der zeven: „Et illa adjudicatio rata est saltem per annum; post annum vero pars succumbens potest impetere dictas possessiones ad declarationem, determinationem et conscientiam septem praedictorum vel ipsorum maioris partis” ⁴⁾, waar is, betwijfel ik sterk. Immers bij arrest van 28 Juli 1450 ⁵⁾, verklaarde 't Hof, dat „eigendom van land bij vonnis van zeventuigen toegewezen, niet meer door een opvolgende uitspraak van zeventuigen kan worden teruggenomen.”

In elk geval mocht 't niet meer van Filips' handvest ⁶⁾, terwijl ik vermoed, dat 't vroeger zelden of niet voorkwam, daar er geen spoor van te vinden is in een der handvesten, keuren of vonnissen.

¹⁾ pag. 29. ²⁾ pag. 33.

³⁾ Rijksarch. 's Hage. Memor. ende Sentent. Lannoy, B. f° cXLIIIj.

⁴⁾ Philippus à Leydis. De Cura Reipublicae, pag. 299.

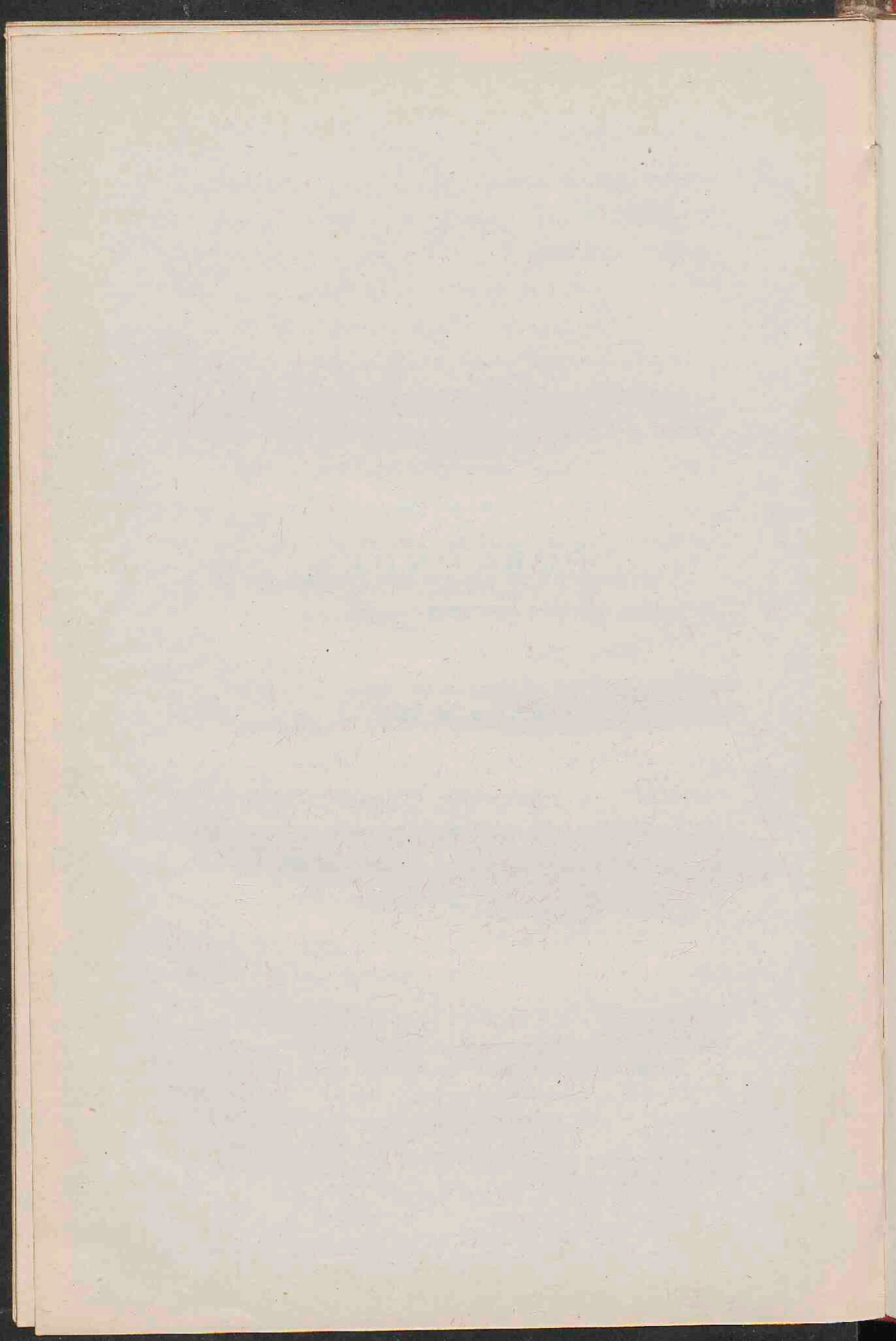
⁵⁾ Rijksarch. 's Hage. Memor. ende Sentent. Lannoy, B. f° cXLVI, verso. Vgl. den catalogus der Memor. van V. Limburg Brouwer, daar aanwezig.

⁶⁾ ibidem.

OORKONDEN.

I.

DINGTALEN.

TRECHT VANT ZEVENTUYCHEN.

H. S.! M. ¹⁾ heeft hier te recht te doens. Waert u lief ick seydet voer hem.

H. S.! vraecht M., of hy wil liden an myn worden?

H. S.! waert gy M. een dach van zeventuchrecht up dit lant tegens N., ende hem daertoe verdaecht of een weete gedaen te wesen, om te comen up dit lant?

De S. scyt: Jae.

Soe staet hier M. of ick in zynen belyde woerden, ende begeer eenen eysch te doen tegens B. up dit lant, so groot ende cleyn alst leyt binnen zyn heinsloten, ende dat mitter seventuych, nae custume van den landen.

Seyt A., dat hy eerst zyn noottruft up winnen zal, wint hyse als recht es.

Begcert vonnisse ende recht.

H. S.! hoe A. sculdich sal wesen zyn nottruft te winnen, by zynen eedt, ofte by synen simpele worden? Begeert vonnis.

By zyn eedt.

H. S.! wien A. den eedt staven sal?

Vonnis: den S.

H. S.! hoe A. den eedt doen zal? Begeert vonnisse.

¹⁾ Het HS. begint met den eischer, later steeds als A. aangeduid, M. te noemen; evenzoo den verweerder, later B., aanvankelijk N.

Tvonnis es by zyn een hant ant gras ende dander hant omhoech met zyn vinger.

H. S.! geefdi A. oorlof zyn ¹⁾ hant ant gras te houden ende dander hant omhoech te houden?

De S. seyt: Jae.

Soe hout hy zyn hant, etc.

H. S.! geefdi A. oorlof zyn hant of te houden?

Jae.

H. S.! off A. nu zyn noottruft gewonnen heeft, als recht es?

Scepenen wysen: Jae.

H. S.! alsoe A. hier zyn noottruft gewonnen heeft, als recht es, soe segge ick H. S., dat gy sculdich zult wesen den ban alhier te dingen, den seventuych te beropen, houder ende clager recht te doens, den eenen dach voer, den anderen dach nae, totdat den seventuych met recht ofte anders gesleeten sal wesen, ende geen ander recht daerover te doen, twelek den seventuych soude mogen hinderen ofte deren.
Begerende vonnis.

Scepenen wysen alsoe.

NOTA. Den schout die dingt den ban, mar en laet hyse niet dingen, al eer pertien borrich stellen vor den S. ende de VII haren costen ende partien. Anders waert van onwarden, compt niet met orlof antrecht.

¹⁾ Staat: zijnt.

H. S.! geeft gy my ende A. te samen oorlof an uwen recht te comen?

De S. seyt: Jae.

H. S.! A. heeft hier an uwen recht te doens. Waert u lief, ick seydet voer hem.

H. S.! vraecht A., of hy wil lyden an myn worden?

De S. seyt: lyt gy an zyn woirden etc.?

H. S.! hier staet A., ende eyscht tegens B., up dit lant belent als voren, als dat hem den eygen- dom hem toebehoort, ende datter B. noch recht noch actien noch toeseppen an en competeert, ende dat by sulcke ende alsulcke reden ende die breder te verhalen, in tyden ende wylen, alst noot es. Ende wilde B. hier yet tegen seggen als hy ter antwoorde quaem, daerup, seyt A., wil hy wagen zyn ban ende boete ende hoge wedde. A. concludeert dat B. sculdich zal wesen tegen A. te wedde te gaen, also alle wedde een wederwedde heeft, of A. zijn clachte te bekennen. Begeert vonnis.

Vonnis wort soe gewesen.

H. S.! hoe A. sculdich sal wesen zyn hoge wedde uut te bieden? Vonnis.

Scepenen wysen: met een stroe an rechters hant.

H. S.! geefdi A. oorlof twedde an rechters hant te brengen?

De S. seyt: Jae.

H. S.! geefdi A. oorlof of te gaen?

De S. seyt : Ja.

H. S.! off A. twedde an rechters hant gebrocht heeft,
als recht es?

Scepenen wysen : Ja.

Seyt A., dat ghy, H. S., sculdich sult wesen, B. in
te eyschen, om A. voorsz. zijn clage te be-
kennen of tegens hem te wedde te gaen, alsoe
alle wedde een wederwedde heeft. Begeert vonnis.

Scepenen wysen : Ja.

NOTA. Compt B. niet in, soe dingt :

H. S.! indien B. niet in en quame, noch niemant voer
hem gemachticht, by climmerder zonnen, by
leggender heiligen ende staende vierscare, hoe
A. mit zyn recht sculdich sal wesen voert te
gaen. Begeert vonnisse.

Scepenen wysen : weder te verdagen ende te be-
claghen.

H. S.! tegen welcker tyt dattet gescien sal? Begerende
vonnis.

Scepenen wysen : dwarsnacht.

Compt hy niet in, soe seckt :

H. S.! A. seyt, dat hyder up huyden al totter seven-
tuych toe gedaen heeft, dat hy van rechts
wegen sculdich es toe te doens. Begeert vonnis.

Ja.

Ende gaet mit u magister met oorlof vant recht.

PAUSA.

TRECHT VOER DEN VERWEERDER VANT ZEVENTUYCH.

H. S.! geefdi B., met myn, oorlof te comen an uwen recht?

De S. scyt: Jae.

H. S.! B. heeft hier an uwen recht te doens. Waert u lief, ick seydet voer hem.

De S. seyt: spreckt, dat recht es.

H. S.! vraecht B., off hy wil lyden an myn worden?

De S. seyt: B. lydt gy an u talmans worden?

H. S.! B. scyt, indien datter eenige vonnissen gewesen zion, dat hem dien niet hinderen of deren en zullon an zyn recht, ende indien datter enige gewesen zyn, dattet backvonnisse zien. Begeert vonnisse.

Scepenen wysen alsoe.

H. S.! B. seyt, dattet voorsz. lant hem eigenlicken toebehoort, ende den eyscher niet en bestaet, ende dat by zulcke ende alzulcke redenen ende die breder te verhalen, alst noodt es.

Ende daerup soe biet den gedaechte uuyt zyn hoge wederwedde.

Of hy zyn hoge wederwedde uitgeboden heeft, als recht es? Begeert vonnis.

Scepenen wysen: Ja.

H. S.! hoe B. sculdich es twedde an rechtens hant te brengen? Begeert vonnisse.

Scepenen wysen: met een stroe te brengen an S. hant.

H. S.! geefdi B. oorlof twedde an rechters hant te brengen?

De S. seyt: Jae.

H. S.! of B. twedde an rechters hant gebrocht heeft, als recht es? Begeert vonnis.

Scepenen wysen: Jac.

H. S.! geefdi B. orlof weder of te gaen?

Ja, S.

H. S.! off dese twee hoge willige wedden vergadert zyn, als recht es? Vonnis.

Scepenen wysen: Jae.

H. S.! wie dese twee willige hoge wedden sculdich sal wesen te sceyden met recht? Begeert vonnis.

Scepenen wysen: seven de naeste lendens, die daer an winnen noch verliesen.

H. S.! wie sculdich sal wesen die zevens te nomineren? Begeert vonnis.

Scepenen wysen: den anlegger van recht.

Ende hiermede heeft den verweeder ¹⁾ gedaen ende gaet met oorlof vant recht, ende seyt:

Ick segge, H. S., dat icker ende myn magister up huyden tottet recht vant zeventuych gedaen hebbe, dat ick sculdich sie up huyden toe te doen.

Begerende vonnis.

Scepenen wysen: Jae.

¹⁾ Staat: verweeder.

NOTA. Nu compt den eyscher voert ende seyt :

H. S.! hoe A. sculdich sal wesen de sevens te nomineren? Begerende vonnis.

Scepenen wysen: met een stro brengen an rechters hant.

Dan nomt A. de sevens met oorlof, met een strooc an S. hant, elcx bysonder, seggende: ick nome a, b, c, d, e, f, g, tot een seven, of hy rede hem uuyt, als recht is.

Mar den eyscher moet nomen, die ten minsten een morgen lants heeft, ende dat jaer ende dach beseuten heeft, of verborde verlysen, mar anders niet.

H. S.! wie sculdich sal wesen de sevens te verdaghen, die binnen den ban wonen, of een weet te doens, die buyten den ban wonen? Begerende vonnis.

Scepenen wysen: den S., die binnen den ban wonen, ende die buten wonen, die den S. te besteden.

H. S.! warmen de sevens de weet doen zal? Begeert vonnis.

Scepenen wysen: tot haer wonstederen.

H. S.! binnen wat tyt de weet gedaen sal worden? Begerende vonnis.

Scepenen wysen binnen daechs sonnescyn, of soedrae, alst doenlick es.

H. S.! tegen wat tyt hem die weet gedaen zal worden
Scepenen wysen¹⁾

NOTA. Als de sevens alle te samen by vonnis voer sevens bekennen. Soe sect: H. S.! of de

¹⁾ Opengelaten.

sevens niet rechtelick geheelt ¹⁾ ende geheert zyn?

Begerende vonnis.

Scepenen wysen: Jae, gaet met orlof off. Uut.

Als de sevens haer tugenisse geuuyt hebben, soe dingt aldus:

H. S.! seyt A., of B., dat hem den seventuych geholpen heeft, soe ons het meestendeel, ofte anders etc., van de sevens tuygen in tbeste recht, ende A., of B., int quaeste recht. Begerende vonnis.

Scepenen wysen: Jae.

H. S.! seyt A., off B., dat gy sculdich siet van sheeren wegen, A., of B., uut dat voorsz. lant te bannen ende A., of B., daerin te bannen. Begerende vonnis.

H. S.! seyt A., of B., dat hy dit voorsz. lant alsoe vry eigentlick gewonnen heeft mitter seventuych, dat hy tselve mach anvaerden, bruycken, besigen, verhuyren, vercopen, versetten, verletten, ende alle daermede doen, ende doen doen, dat een ygelick ander met zyn propere vry eygen goet mach doen. Begerende vonnisse.

Scepenen wysen: Jae.

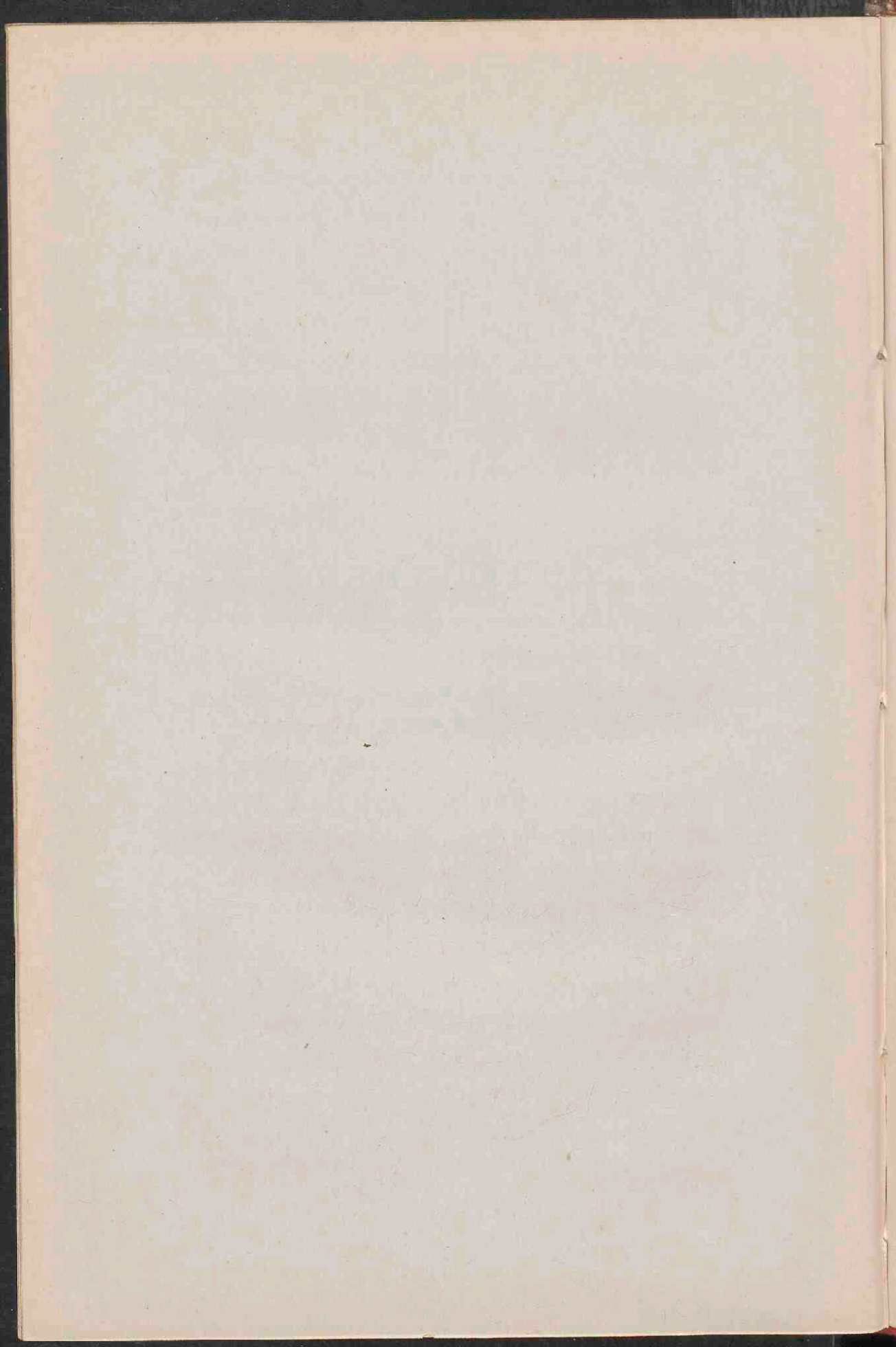
Ende daermede est zeventuych uuyt.

¹⁾ Staat: „geheert.”

OORKONDEN.

II.

VONNISSEN.

N°. 1. SCHOUT EN LANDGENOOTEN OF BUREN
VAN ODIJK OORKONDEN, DAT ZEKER STUK
LANDS ALDAAR DOOR DE ZEVENEN IS TOE-
GEWEZEN AAN ST. JAN TE UTRECHT. 5 JAN.
1337.

Alle deghenen, de desen brief sellen sien of horen lesen, doe ic verstaen Wouter vten Bomgaerd, daghelix scoutte tot Odiic, dat voir mi quam in den gherechte van Odiic ende voir lantghenoten ende voir bure Ghisebrecht van den Rine, ende sprac aen ten zevene dre morghen lands van den weghe in, alse van den vijftehalf morghen lands egghen ende enden, alse gheleghen siin tot Odiic in den gheer, die haer Herman Vincke, canonic tot sinte Johanne tUtrecht, daer God de ziele of hebben moete, ghegheven hadde tot enen outare in sinte Iohans capelle tUtrecht. Daer quam Lubbrecht Salonekiin ende verantwoorde dat lant voir siin, daer ghingen si des aen beden siden ten zevene. Ende daer so daghede ic die zevene, alse ic sculdich was te done, ende staefde hem dat eedspel, alse zede ende ghewoente is in den lande van Utrecht, ende daer so quamen die zevene tot horen utersten daghe, dien si mit allen rechte vervolghet hadden, ende gaven

mit gansen berade cendrachtelike, alle ghemene, dese voirseyde dre morghen lands tot dien outare in der capellen tot Sinte Iohanne voirseyt, daert hair Herman voirseyt ghegheven hadde. Hiir over waren zevensen hair Sueder, here van Abcoude, daer voir gaf Lambrecht Veren Genten sone, mits heren opene brief van Abcoude, Euerard Elyaessone uter Meente, Iacob vanden Herte, Dyderic Cortehose ende Iohan siin soin, also een zevensen, Ghisebrecht van Wede, Ghise van der Woert ende Wendelmoed Pipen, voir hoir gaf Iacob Rosweyde mit eenen openen brieve. Ende daer dese zevensen dese lantghifte aldus gaven, daer waren over also lantgenothen Willaem vten Boemgaerde ende Iohan Elyaes sone vter Meente ende anders goede luden van den menen gherechte. Dairna so quam der heren procuratoir van Sinte Iohanne mitter heren opene brief, ende nam daeracn enen voghet, also recht ende ordeel wiisde, ende dode siin ghehout van dien voirscrevene lande mit sinen voghet ende mit ses lantghenoten van den gherechte, also also hem lantghenoten ghewiist hadden, dat hi sculdich was te done mit rechte. Ende dit siin die lantghenoten daer hi siin ghehout mede dade, also Euerard Elyaes sone vter Meente, Ghisebrecht van Scadewiic, Iohan Elyaes sone vter Meente, Godekiin, siin broeder, Gellis Dyderix sone van den Dike, ende Ernst van den Velde. Ende hierover waren lantghenoten Willam vten Boimgaerde ende Iohan Elyaes sone, ende anders goede luden van

den menen gherichte. In orconde deser dinghe so hobbe ic, Wouter vter Boemgaerde, scoutc vorghenoemt, desen brief beseghelt mit minon seghel. Ghegheven int jare ons Heren dusement drehondert ende seven ende dertich des sonnendaghes na Jaersdaghe (5 Jan.).

Naar het origineele charter in het kapittel-archief van St. Jan. (No. 275, Afd. 2), berustende in de verzameling rijksarchieven te Utrecht.

N°. 2. SCHOUT EN LANDGENOOTEN OF BUREN
AAN DEN OUDEN RIJN IN HET GERECHTE VAN
HEER STEVEN VAN ZULEN, RIDDER, EN DIJRC
VAN DER WEIJDE, OORKONDEN DAT ZEKER
STUK LANDS ALDAAR DOOR DE ZEVENEN IS
TOEGEWEEZEN AAN ST. PIETER TE UTRECHT.
21 NOVEMBER 1390.

Alle denghenen die desen brief zellen zien of horen
lescn, doe ic verstaen, Jacob Noteboem, scoutc aen den
ouden Riin in gherechtc haren Stevens van Zulen ridders
ende Dyrcs van der Weijde, dat voer mi ende voer die
lantghenoten ende buere, die hier na bescreven staen,
quam int gherechtc Johan de Haen ende sprac an
ten zeven zes morghen lants, also also gheleghen ziin
in den voerseijden gherechtc aen den ouden Riin, ende
dat die heren van Zinte Peter tUtrecht verantwoerden,
ende daer die zeven op ghenocmt ende verdaecht worden,
also recht wiisde, also die heren van Zinte Marient Utrecht,
Dyrc Haren Wouters zoen, Johan Woutman, Johan Dole
Johan Dolen zoen, Willam Voernekiin, Peter Cronekiin
ende Johan van den Ziil. Ende des so quamen die seven
voerscreven te zamen int gherechtc also also zi ver-
daecht waren, ende worden daer gheeedt also recht

ende ghewoentlic is. Doe dat ghedaen was aldaer, zo gaven die zeven voerscreven eendrachteliken den heren van Zinte Peter vorghenoemt die rechte weer ende die leste weer ende den rechten eyghendom van den zes morghen lants voerscreven, streckende van den ouden Riin aen Heijncoper lantsceydinghe, daer Dyr Haren Wouters zoen naest ghelant is an die overzide, ende zinte Loyen outaer te Buerkerc tUtrecht an die nederzide. Hier waren over ende ane daer dit gheschiede, Rutgher van den Nesse, Willam Jacobs zoen, Gheryd Johans zoen ende Heyne Stoke, lantghenoten ende buere in den gherechte voerscreven. In orconde deser dinghe zo hebbe ic Jacob Noteboem scout voers. minen zeghel aen desen brief ghedaen over mi zelve ende over die lantghenoten ende buere voerscreven om hore bede wille. Ende wi lantghenoten ende buere vorghenoemde orconden dit ende tughen onder des scouten zeghel voerseyt, ende hebben hem gheboden dit mede over ons te besghellen want wie hier mede over ende ane waren daer dit gheschiede alse hier voer bescreven staet. Ghegeven int jaer ons heren dusent drehondert ende tneghentich des manendaghes voer zinte Katherinc dach.

Naar het origineele charter in het Kapittel-archief van St. Pieter (No. 534), berustende in de verzameling rijksarchieven te Utrecht.

N°. 3. SCHIOUT EN LANDGENOOTEN VAN TIEN-
HOVEN, IN HET GERECHTE VAN WALRAVEN
VAN ACKOYE, OORKONDEN, DAT ZEKER STUK
LANDS ALDAAR DOOR DE ZEVENEN IS TOE-
GEWEZEN AAN ST. PIETER TE UTRECHT,
28 NOVEMBER, 1402.

Alle denghenen die desen brieff sellen syen off horen
lesen doe ic verstaen, Herman van Everdinghen als een
gemachticht richter in Walravens gerichte van Ackoye
in den Tienhoven, dat voer my ende voer die lantge-
noten, die hyerna bescreven staen, quamen die here van
Culenborch, die here van Vyanden by horen gemach-
tichden mannen, als Willam van der Locht voer den
here van Culenborch ende Wouter Janssoen voer den
here van Vijanen, Arnt van Everdinghen, Heymeric
Baers, Geryt die Slachte, Wouter Coevoet Gerytssoen,
elck voer hem seiven, ende Hubert van Gøberdingen,
als een kerkmeyster der kerken van Everdingen, als
soeven lantghenoeten in den voergenoemden gericht, die
daer mit ordel ende mit gerecht geeyschet waren te
komen ende te geven enen ongoheerden acker van sess
morgen, gelegen in den voergenoemden gericht, dye aen
was gesproken op dye soeven, daer dyc voergenoemde
soeven boven ende beneden naest gelant waren. Ende

daden daer horen eyt mit opgerichten vingeren, als dat recht wijsede te doen, dat sij den voergenoemden acker ende dat lant geven souden ende toewijzen na der bester konde ende betoen, daert mit rechte hoerde. Welke soeven voergenoemd ghyngen off van den gerichte mit oerloff des gerichtts um hem te beraden ende dye waerheit tondervinden na der bester konde ende betoen dat hem daer van den voergenoemden lande geopenbaert wart. Ende daerna rochtevoert sijn se gekomen voert gericht, dat na den soeven voergenoemd verbeydende was, ende hebben daer eendrachtelike, dye een na den anderen, na dyen dat sij geroepen worden, belyet ende geseget op horen eyt, den sy gedaen hebben, dat dye eijgedom van den sess morgen lants voergenoemd den deken ende den capittel tsinte Peters tUtrecht mit allen rechten toebehoert tot behoeff eens altaers in hoerre kerken. Ende dye heren van sunte Peters deden rochtevoert hoer behout van den lande voergenoemd mit soeven guoden luden geestlick ende waerlik, als hem toe gewijst wart mit rech te doen. Daer dyt geschyede daer waren aver ende aen als lantgenoten Daniel van Everdingen, Henric van der Poerten, Wouter Zass ende ander voel gueder lude. Gegeven int jaer ons heren dusent vijrhondert ende twe des donredags na sunte Poncianus dag des heyligen martelars.

Extract uit het origineele charter in het Kapittelarchief van St. Pieter (No. 1072), berustende in de verzameling rijksarchieven te Utrecht.

N°. 4. SCHOUT EN BUREN VAN SCHALKWIJK,
IN HET GERECHTE VAN KUILLENBURG, OOR-
KONDEN, DAT ZEKER STUK LANDS ALDAAR
DOOR DE ZEVENEN IS TOEGEWEZEN AAN ST.
JAN TE UTRECHT. 6 SEPTEMBER 1447.

Alle denghenen, die desen brief zellen zien of horen
lesen, doe wi verstaen, Willam Gheriit Doeijs soen,
scoute, Iohan Willams soen, Hughe van Caenbroec,
Gheriit Jacobs soen, Ghiisbert van Lewen, Iohan Holle,
Baers Ians soen ende Dirc Lamberts soen, buere tot
Scalcwyc, in ons heren ghirechte van Culenborch,
oirkonden ende tughen, hoe dat voir ons ghecomen is
nt gherechte Willam Borre, ghemachticht van der heren
weghen van sinte Iohan tUtrecht. Ende heeft aenghe-
sproken een halve hoeve lants, ghelegen op Blokhovenre
velt, in den gherechte voirser., daer Ghiisbrecht van
Oistrum boven naest ghelant is, ende beneden Splinters
erfnamen van Everdinghen, of daer siit mitten rechte
ghelaten hebben, te Gode ende te zeven. Ende daer hi
mit setten ende claghen siin recht voirt op vervolcht
heeft, als hi sculdich was te doen. Ende dair Henric
Ghiisberts soen die wete of ghedaen is, als recht is,
ende daer diesolve Henric op te recht ghecomen is,

ende heeft daer rechts of gheploegen, so dat die zeven daertoe gheboden en hoir weten dair of ghelaten siin, als recht is. Die welke zeven dair voir ons ghecomen siin, so si mitten rechte daertoe inghewonnen siin, ende hebben horen eedt daertoe ghedaen, als recht is, den achtenden acker te heren ende te gheven, als recht is, na betoen, cunde ende wairheit op beyden siden, op horen eedt. Des Henric voirs. ghecomen is aen den recht, ende, nadat die zeven gheeedt siin, ende hecft som van den gheeeden zevenen wedersproken, dat die gheen zeven wesen en souden, daer Willam Borre ghemachticht weder op seijde, dat si zeven bliven souden, so si horen eedt ghedaen hadden, ende gheloeft waren, ende niet wedersproken en waren voir horen eedt, die si ghedaen hebben, van beijden pertijen, na inhoud elx hore dingtael. Daerop ghewesen wert van den bueren mit vollen vervolch, dat die zeven bliven souden, so si horen eedt ghedaen hebben, ende voir nijet wedersproken en waren. Dat welke oirdel Henric Ghiisberts soen voirs. beroepen had, na den recht van den lande, voir onsen heer van Utrecht, daer van ridderen ende knapen een wisinge of ghesciet is, dat die zeven bliven sellen, als die buere voir ghewesen hebben. Daer di pertijen voirt op verdaecht waren, weder voir ons te recht te gaen. Ende die seven ende die pertijen siin voir ons terecht weder ghecomen mitten rechte, also si van den pander daertoe gheboden worden, na den rechte van den lande. Ende

daer die vive van den zevenen, als her Henric van der Oever, Canonic tot Oudemunster tUtrecht, her Iohan van Laer, Cureit tot Scalewiic, her Ghelmer Backer, priester, Claes van Oistrum ende Steven van Everdinghen, na den rechte van den lande of ghewesen hebben, ende den achtenden acker gheheert ende ghegheven hebben, op horen eedt, na cunde, betoen ende waerheit, die si aen beyden siden daarvan ghehoirt ende ghesien hebben, den vrijen eijghendom van den lande voirs. den heren van sinte Johan tUtrecht voirsr. Ende die ander twe van den zevenen als Ghiisbert van Oestrum ende Dirc van Deijl hebben ghegheven, als si voir ghegheven hadden. Ende dese ghifte ghesiede int jair ons Heren dusent vierhondert zeven ende veertich des manendages op sinte Martinisavont translatio (8 Juli). Ende doe dese ghifte aldus van den zevenen ghegheven was, doe quam Willam Borre voirs., ghemachticht van der heren weggen van sinte Johan voirsr., tot mi Willam Gheriit Doeijs soen, als een scout voirsr., ende begheerde van mi dat ic hem een dach van recht legghen woude, om die voirg. heren hoir nahout te doen. Daer ic hem een dach van recht of beteykent heb, als des Woensdages na sinte Gilis dach, dactoe comende, ende daer ic, als een scout, den voirs. Henric Ghiisberts soen een weete of ghelaten heb, als recht is, dat hi comen soude om dit nahout, dien eedt, daerof te ontfanghen, of den heren die te vordraghen, welc dat hi daer of doen woude. Daer Henric voirg.

nyet en quam, mer her Gheriit Vrencke, deken, her Luvien Zuermont, her Henric Pot, meyster Ghiisbert About, her Ludolf Backer, her Symon van Meembliec, her Gheriit de Grote, her Johan Cesair ende meyster Gheriit van Killesteyn, Canonicken der kercken van sinte Johan tUtrecht voirsr., siin ghecomen op dien dach, die hem mitten rechte ghelcit was, ende hebben begheert van mi als een scout, dat ic Henric voirs. ten recht eysschen soude, dat ic dede. Ende want Henric voirs. daer nyet en quam of yemant, die hem voirstont, als recht was, so dingden die voirg. heren mi aen ende vraechden, of ic ende dat gherechte dat nahout nemen wouden, si woudent nu doen. Des wi hem verdroeghen. Doe seyde Wouter van Duven, van der voirsr. heren wegghen, also si daer ghecomen waren, si wouden nochtans een ghehout doen. Ende vraechde Wouter mi ende den gherechte, oft ons lief waer, dat hi den voirg. heren den eedt stacfd; des wi hem gunden. Ende die voirg. heren swoeren allegader ten heyligen, dat die ghifte, die hem ghegheven was, een rechte ghifte was, ende die vrije eijghendom van dien voirs. lande behoird hem ende hore kercken toe, sonder sijmonije ende arghelist. Ende daer dat ghesciede, daer waren over ende aen als buere in den gherechte voirsr. Ghiisbert van Lewen, Iohan Holle, Baers Ianssoen, Dirc Lamberts soen, Iohan Gelis soen, Gheriit de Wit, Ghiisbert de Ruese ende Hubert Dircs soen. In kennisse der waerheyt hierof so heb ic Willam Gheriit Doeijts

soen, scout voirscr., mijnen seghel aen desen briefghedaen van des gherechts weggen over mi zelven ende over die buere voirg. om hore beden wille. Ghegheven int jair ons Heren dusent vierhondert zeven ende viertich des woensdages na sinte Gelisdach.

Naar het origineele charter in het kapittelarchief van St. Jan (no. 1084, Afd. 2), berustende in de verzameling rijksarchieven te Utrecht.

N°. 5. HET HOF VAN HOLLAND DOET UITS-
SPRAAK IN HOOGER BEROEP VAN EEN ZE-
VENTUIGSVONNIS VOOR HET GERECHT VAN
ROSENDAAL IN HOLLAND GEWEZEN, NAAR
AANLEIDING VAN EEN STUK LANDS ALDAAR,
EN WIJST LUTKIN JANSZ., APPELLANT, GE-
DAAGDE IN EERSTEN AANLEG, ZIJN EISCH TOE.

Sentencie tusschen Lutkin Jansz. aen deen zyde ende
Claes van der Zevender mit synen medewerkers aan
dander zyde.

Philippus van Bourgondien etc. Alzoo voirtyts Claes
van der Zevender als clager gecomen is voir die zeven
naeste gelande, voir XX mergen lants, gelegen aen die
Vlist in Rosendael, in onsen lande van Hollant, ende heeft
aldair die voir himlude aengesproken mit brieve, zeg-
gende, dat him die van zynen ouders aengecomen waren
ende toebehoirden. Dairteegens gecomen is een geheten
Lutkin Jansz., als verweerre ende bezitter van denselven
XX mergen lants, dewelke ter contrarien dairentiegens
seyde ende verantwoirde, dat him dieselve toebe-
hoirden by duechdelicken coope. Ende want de voirsz.
zeven naeste gelande by hoiren vonnissen nae der

voirsz. dynctalen van beyden pertyen de voirsz. XX margen lands aen ons gewyst hebben, off dair wy die laten souden, Soe ist dat de voirsz. Lutkin Jansz. clachtich gecomen is als eysscher ende beclager, aen die een zyde, voir onsen getruwen den here van Lalaing, overste ende onse Rade doe by ons gestelt ten saken onsen lande van Hollant ende van Zeelant, ende nae overmits, dat wy den selven here van Lalaing verdragen ende verlaten hadden van den voirsz. dienste, voir onsen getruwen president ende Rade, zeder by ons gestelt ten saken derselver onsen lande, up ende tiegens Clais van der Zevender mit zynen medewerkers, verweerrers, aen die ander zyde.

Seggende ende te kennen gevende de voirsz. Lutkin, hoe dat over lange jaren verleden een genoemt Louwerys Tasschemaker in tiegenwoirdicheit van veel goeder mannen gecoft ende wail betailt heeft tiegens Floris van Almade XX mergen lants gelegen an de Vlist in Rosendael, de welke de voirsz. Louweriis voer scout ende buyren aldair doe ter tijt den vryen cygen van den voirsz. XX mergen nae den rechte van den lande ontfinc ende dair toe betailde hy den here zynen nacoop, welc land vanwegen Floris van Almade eer hiit Louweris voirnoemt vercofte, voer syn vry eygen goed rustelic ende vredelic gebruyct was XVII off XVIII jair lang, ende dairnae van Louweris voirsz. synen eerven ende nacomelingen voir hoer vry eygen omtrent XXVIII jair, dat te samen is omtrent XLVI jair,

dattet voirsz. land rustelic ende vredelic sonder aensprake of toeseggen van yemende gebruyct geweest is, dat genoeg is boven 't dordendeel van hondert jaren. Ende dat hierenboven gecomen is Clais van der Zevender ende heeft dit voirsz. land voer die zeven, dairt onder gelegen is, aengesproken mit brieven, die sonderlinge punten begripen, dese twintich mergen lants niet acndragende, want zy geen bepalinge en houden van desen voirsz. lande. Ende hoewel de voirsz. Claes van der Zevender soeyde, dat hem dese XX mergen aengecomen waren van wylen Jan van Almeloe, ende dat syn brieve ouder waren dan dat dordendeel van hondert jaren, dat en is niet by desen redene, want in den landboec van der Vlist, dair alle eerven ende land in staen, dit voirsz. land gestaen heeft ende noch staet up Florys van Almade ende nye en stond up Jan van Almeloo, ende tland, dat Jan van Almeloo toebehoeren plach, staet overall beteykent in den landboec op him, gelyc men in denselven boec dat noch wel bevinden soude. Seggende voirt de voirsz. Lutkin dat een, genoemt Pieter Hermansz., seggen woude by sinen cede oeverall dair des van noode wair, dat hy onde zyn vader dit land in huyrweer rustelic gebruyct ende beseten hebben van wegen Floris van Almade ende Louweris Tasschemaker voirsz. ende der anderen, dairt voirt up kwam ende den eygen hadden als voer geroert staet, rustelic, sonder aensprake van yemende XLV jair off dairenboven, datter bynnen dier tyt nye-

man en quam, die him dairaf eygen vermat, of pacht eyschte, dan nu desen voirsz. Claes van der Zevender. Oic dat meer is, doe Zuythollant inbrack, soe brack in desgelycx Crimpenrewairt, ende bleeff ridende, eer hy voldyct wert, omtrent III jair, ende in tyden was in der kerken van den wairde geboden, soe wie enich land dairinne hadde, dat hy dat quame verantwoirden ende dycken, als daertoe behoirde, off die here soude hand dairan slaen; soedat doe ter tyt die voirsz. Louweris Tasschemaker ende die zyne quamen ende deden als zy sculdich waren te doen, wairby oic meerckelic is, hadde Clais van der Zevender of zyn voirvaders dairtoe enich recht gehadt, dat hy of sy gecomen souden hebben om dat te verantwoirden ende hant aen te slaen. Voirt meer, doe Jan ende Steven van der Zevender mit hoiren kinderen leefden, soe en onderwonden sy hem niet van den voirsz. lande, twelke de voirsz. zeven aen ons gewyst hebben, off dair wy dat laten souden. Ende want dit voirsz. lant toebehoirt heeft eerst Floris van Alcmade, dairnae by copc Louwerys Tasschemaker ende zinen eerven, ende bynnen corten tyden harwairt de voirsz. Lutkin Jansz., die dit land tiegen Jan Voet, die dairin gerechticht was, gecofft, betailt ende him voldacn heeft, niet wetende, doe hyt cofte, noch noch on weet, dat wy off onse voirvaderen daertoe enich recht hadden off hebben mochten, wairom hun zeer vervreemt, by wat reden die voirsz. zeven dit aen ons gewyst hebben. Ende

meynde, dat sy slichtelic dairinne voirtgegaan ende gewyst hadden, gemerct dat sy him nergent bevragen noch beract halen en wouden, twele is tot grooten affterdeel des voirnoemden Lutkin, wairom hy onsen voirsz. Rade oitmoedelic badt, dat himlude believeu wouden, die voirsz. zeven te ombieden voer hem in den Hage, om te horen ende te weten, bi wat rechte ende radon zy tvoirsz. land aen ons gewyst hebben. Ende, off zy hierof geen reden bowisen en konnen, so badt de voirsz Lutkin himlude voirt, gemerct dat hy tvoirsz land duchdelic gecoft ende wel betaelt heeft, dat men him gratie doen woude ende tvoirsz. land gonnen ende vredelic laten gebruyken.

Op welken cysch ende aensprake, de voirsz. Claes van der Zevender him mit sinen medewerkers hierentigens pertie makende verantwoirde ende scyde, Eerst up tgoent dat de voirsz. Lutkin seyde, dat Flores van Alcmade de voirsz. XX mergen lands beseten soude hebben, gelegen aen die Vlist ende van synre wegen gebruyct geweest hadde XVII of XVIII jair lang, cet., dat de voirsz. Flores in den ambochte van Haestrecht aen de Vlist van sinen ouden nye geen eerve noch land genomen en heeft, noch gecoft dair hy eygendom of ontfangen heeft na den recht van den lande. Mer is wel wair, dat de voirsz. Floris des voirsz. Clais moeye, die zyns vaders zuster was, tot eener geechten wive gehadt heeft, ende dese voirsz. XX mergen lands denselven Flores nye te hilick gegeven en zyn, twele de voirsz. Clais mitten

hilixvoirwairden bewisen woude. Voirt up tgeent dat de voirsz. Lutkin screeff, dat een, genoemt Louweris Taschemaker, de voirsz. XX mergen lands tiegen den voirsz. Florijs gecoft soude hebben ende XXVIII jair besoten, seichde de voirsz. Clais, dat de voirsz. Lutkin voir de voirsz. zeven binnen der dinctalen den eygendom ende besit van Flores ende Louweris voirsz. niet en heeft bewyst, noch wairegemaict mit besegelde brieve of levendigen tuge, als hy van rechtswegen sculdich wair te doene. Ende als Lutken screeff, dat des voirs. Clais brieve geen bepalinge en houden, seichde de voirsz. Clais, dat hy dat wel bewysen sal mit goeden segel ende brieven, dair dit voirsz. land wel in bepallt stait, dattet syn ouders geweest heeft ende nu up him bestorven is, hoewel dattet syn vader ende hem tot nu toe off vervreemt geweest heeft, dat is gesciet, mids dat de voirsz. Florens alle die brieve van den eerfnisse him ten bruyc gemaict hadde, aldus en wisten sy niet, hoe te spreken, eer hy hair brieve hadden. Ende als de voirsz. Lutkin screeff dat een, genoemt Pieter Hermans cet., geseyt soude hebben, dat hy ende zyn vader dit land in hucrwoer gehadt souden hebben van Florys ende Louweris voirnoemt ende den anderen, dairt up quam voirt ende den eygendom gehadt hebben XLV jair ende dairenboven, hierup seichde de voirsz. Clais, dat desen tuych nye voer die zeven noch voir scout ende buyr gecomen en is, ende all hadde hy all gecomen, dat en soude hem niet hinderen, want

Florens en hadde an dit voirsz. land nye eygendom noch rechtvairdich besit. Item dair de voirsz. Lutkin screeff, dat Crympenrewairt ingebroken was, doe Zuyt-hollant inbrack mit meer punten hierof roerende, antwoirde dairup de voirsz. Clais, dat syn ouders brieve van den voirsz. lande tonbruyck gemaict waren, aldus en wisten syn ouders niet, wair hoer goede geclogen waren, ende oic hebben twee zwair oirlogen geweest, ende de voirsz. Clais ende syn evenknyen waren doe onmondige kinder ende onwetende, en mach mogelic nyemet mit rechte also ontceffft worden. Item screeff de voirsz. Lutkin voirt, dat Jan ende Steven van der Zevender, gebroederen, up ende neder gegaen hobben, ende niet nae dit land getailt, wairup de voirsz. Clais zeychde, dat hi mit meer andere van goeden ouden wittafftigen knapen gehoirt hadde, dat de voirsz. Floris hem vermat ende den voirsz. Jan ende Steven dede te vestaen, dat dit voirsz. land ende meer andere lande van derselver eerfnissen heerlicke versteerslicke leengoede waren, ende dat hy ten eygen tiegen hertoge Ailbrecht gecoft hadde om een somme penningen, dat alzoe niet en is. Want de voirsz. Claes dat wel bewisen woude mit des selven hertoge Ailbrechts brieve, dat Jan van Almeloo die goede gecoft ende wel betailt hadde tiegen den here, ende hoewel de voirsz. Floris zyn zwagers dit dede te verstaen, so wairen zy nochtans altoes beclagende van hairre oudevaderen goede, mer sy en wisten dit niet te bewisen, want Floris voirsz. die

briefve hadde ende zy niet. Item dair de voirsz. Lutkin screeff, ende begeerde dat men die zeven ombieden soude, ende him vragen mit wat bescheide zy dit voirsz. land, of dair wyt laten wouden, mit rechte gegeven hadden, seichde de voirsz. Clais, dat ten tyden, doe de voirsz Floris van Almade in den onrechte gevallen was van den brieven, roerende desen ernnissen, voir den here van Santes met meer andere van onsen Rade, die doe Jan van der Zevender die cofferen metten brieven leverde, dese selve Lutkin Jansz. bruycte twee hoeven lands, gelegen aan die Vlist, van den voirsz. eerfnissen, dewelke des voirsz. Lutkins vader plach te bruycken van den voirsz. Floris, ende gaff him dair of den pacht menich jair. Mair zeder der tyt dat de voirsz. Jan van der Zevender gewyst was aen de voirsz. brieven, soe tooch de voirsz. Floris syn hande van dese voirsz. twee hoeven lands ende de voirsz. Lutkin betailde dair of van dier tyt voort den pacht Jan van der Zevender.

Op welke antwoirde de voirsz. Lutkin Jansz. replicierde. Eerst up dat punt, dat dat niet en is, bi dese reden want de voirsz. Floris ontfangen heeft eenen vryen eygendom van dese voirsz. twintich mergen lands voir overgegeven, by tyde sheren van Arkels, dat men wel mit dat landboec bewisen soude, dat dair noch off of is. Voirt dair de voirsz. Clais screef, dat de voirnoemde Lutkin binnen der dinctalen voir den zeventuych den eygendom ende besit van Floris ende Louweris Tasschemaker voirsz niet en heeft bewyst

etc., seicht de voirsz. Lutkin, dat hy goede warachtige tuge hadde voir der dinctalen, die de voirsz. zeven niet hoeren en wouden, welke tuyge hy noch brengen woude, dair des van noode wair. Item als de voirsz. Clais screeff, dat hy dat bewisen woude mit goede segel ende brieve, dair dit voirsz. land wel in bepact staet, datte syn ouders geweest heeft ende nu up hem bestorven, hierup seichde de voirsz. Lutkin, dat des voirsz. Clais brieve ende syn vermet hem niet hinderen en soude, want hy altyt bewisen woude, dat de voirsz. Floris den eygendom ontfangen heeft van die voirsz. XX mergen lands, ende die vercoft heeft den voirn. Louweris Tasschemaker, die se rustelic gebruyct ende beseten hebben tot desen dage toe, die een voir ende dander nae, welke beset langer geweest heeft dan dat derdendeel van hondert jair, wairom hij mogelicken by synen goede ende eygen bliven soude. Item alsoe de voirsz. Clais screeff, dat syn ouders brieven van den voirsz. goede tonbruyck gemacckt waeren ende alzoec en wisten sy niet, wair hoir goede gelegen waeren, antwoirde de voirsz. Lutkin also sy tYsselsteyn woenden, of dairomtrent, ende nye buten lande en waeren, ende hoeren pacht aen die Vlist plagen te manen, ende hoirre beyder vader wel wiste, dat die voirsz. XX mergen hoir niet en waeren, want dat merckelic is, dat sy nye pacht en maenden noch aensprake en deden van dese voirsz. XX mergen lands. Seichde voert de voirsz. Lutkin dat hem die

coop van desen lande, die de voirsz. Clais screeff gedaen te wesen tiegen der graeflicheit van Hollant, niet hinderlic wesen en soude, alzoehy ende syn voiroudere altyt eenen vryen eygendom ontfangen hebben van dese voirsz. twintich mergen.

Ende upten voirsz. replike, soe scyde ende duplicierde wederom de voirsz. Clais van der Zevender, Eerst uptgeent, dat de voirsz. Lutkin screeff, dat Floris van Almade voirsz. eenen vryen eygendom ontfangen soude hebben van den voirsz. XX mergen lands, die hem overgegeven wesen soudent by tyden des heron van Arkels etc., dathy daerup begeerde te weten, wie ende hoe hy genoemt wair geweest, die desen eygendom overgegeven ende Floris voirsz. ontfangen soude hebben, meynende dat dit alzoehy niet on wair, ende dats de voirsz. Lutkin niet bewisen en soude mogen. Item alsoe voirt de selve Lutkin seide, dat hy goede warachtige tuge hadde voir der dinctalen, welke tuyge die zeven niet hoiren en wouden, duplicierde de voirsz. Clais, dat hy voir den dingbanc nyement gesien en hadde, die rede was om te tugen, ende al hadden die zeven genen tuych willen hoiren, soe mochten zy dat voir die rechtbanc begeert ende gedinget hebben, dat men sculdich geweest hadde hoeren tuych te hoeren, ende men soudt hem toegewyst hebben, want men dat nyement en pleecht te weygeren. Item ten ginen, dair de voirsz. Lutkin screeff, dat des voirsz. Clais brieve, die hy heeft van dese XX mergen lands him niet hinderen

en souden, by redenen want hy altyt bewysen woude, dat Floris den eygendom van desen XX margen lands ontfangen hadde, ende dese selve Floris dat lant vercoft hadde Louweris Tasschemaker, die dat rustelic beseten soude hebben tot deser tyt toe, deen voer ende dander na, dat langer gewoest heeft dan een derden-deel van hondert jaeren, ende dat hy dairom by desen goede bliven soude, dupliceerde die voirsz. Clais, dat Steven van der Zevender, syn oom, vlusch int tselve jair na der zoenen, gemaict tusschen ons ende onser nichten vrou Jacoba, hertogynne in Boyeren, saliger dachten, aontastinge dede mit rechten aen twee hoeve lands, dair Floris voirsz. doe mit onrechte in gesoten soude hebben, ende dat corts dairna Steven voirsz. starff ende Jan, syn soon, vervolchde, dat syn vader begonnen hadde, seggende datter meer lands van derselver eerfnissen wair van zynen oudcren gecomen, dat hy vervolgen woude, dat goeder mannen genoech tot Haestrecht te gedoncken wesen soude, ende, als Floris voirsz. een wete gedaen was van Jan Lutkins soon, die Lutkins vader was, dat corts dairna starff Steven van der Zevender, ende Jan, syn sone, vervolchde voort, dat syn vader begonnen hadde, als voir geroert staet, ende dat doe Floris voirsz. quam voir onsen Rade in den Hage, clagende over Jan, begerende, dat men him ombieden woude, also dat Jan mit onsen brieven ontboden wort, ende dat hy tegen Florens een jair lang voir onsen Rade te recht gegaen

soude hebben of langer, ende dat Jan syn brieve toegewyst souden hebben geweest, dair bescheit van synre ouder eerve in gevonden soude wesen, dat hy van dier tyt voirt die ernfisse vervolchde mit rechte. Aldus en hadden Floris ende Louwerys Tasschemaker geen rustelic besit gehad, want dat besit over menich jairen gestoort hadde geweest. Item also Lutkin int tselve artikel roerde, dat hy altyt bewisen woude, dat Floriis van dezen XX mergen lands een eygendom ontfangen hadde, dupliceerde die voirsz. Clais, dat Lutkin dat nye bewyst en hadde, noch oic bewisen en soude, dat syn ouders Floriis voirsz. ye eygendom van dezen lande voirsz. overgegeven hadden off ofstal gedaen hadden, als recht wair, ende dat by dien redenen Floris, of diet tvoirsz. land van synre handt hadden, gheen besit noch recht en hadden an tvoirsz. land. Item ten genen dair Lutkin roerde in synre supplicacion van den landboecke, dupliceerde die voirn. Clais, dat dat landboec voir die zeven gebrocht wart, die geen punten dairin gevonden en souden hebben van wairden wezende, meende oic die voirsz. Lutkin, dat him dat stade doen mochte, dat hy mitten voirsz. boecke quame voir onsen voirsz. Rade, men soude him mit bezegelde brieven dairup antwoirden. Item dair Lutkin voirn. repliceerde, dat Claes ende Jans ouders tot Yselsteyn woenden, ende hoiren pacht an die Vlist souden gemaent hebben, ende niet van den voirsz. XX margen lands, dupliceerde die voirn. Claes, dat syn

ouders nye in XXXI of XXXII jaeren gewoent en hadden, noch oic geen pacht, an die Vlist gemaent en hadden. Item dair Lutkin repliceerde, dat die coop die Claes ouders tiegens hertoge Aelbrecht gecoft hadden, him niet hinderlic en wair, want hy ende syn voirvaders altyt eenen vryen eygendom van den voirsz. lande ontfangen hadden, dupliceerde die voirn. Claes, dat sy van syne ouderen ghenen eygendom ontfangen en hadden, als voer genoeg geroert wair. Seide voirt die voirsz. Clais, dat him wail te wille ende te dancke wair, dat men die zeven ontbode buyten sinen cost. Item dair Lutkin screeff in synre replike, dat doe Crympenreweert ingebroken was, ende een gebod gedaen was, dat een ygelic syn land weder dycken soude ende Jan van der Zevender ende Steven, syn broeder, binnen lands woenden, ende verdycten mede hoir goede, die sy in Crympenreweert hadden, ende hadden sy recht gehadt tot desen XX mergen lands voirsz. sy souden ze wail mede verdyct ende aengetast hebben, duplicierde die voirn. Claes, dat syn ouder brieve van der XX mergen lands voirsz. Floriis voirn. him tonbruyck gemaict hadde, also en wisten sy niet wair sy hoer goede vinden souden, gelyc hy dat mit meer ander punten in syn eerste supplicacie geroert ende onderwyst heeft. Item dair Lutkin repliceerde in tsluyten van synre replike, dat die zeven dit land voirsz. wat haestelick gegeven souden hebben, ende hem oic niet beraden en wouden, dupliceerde Clais, dat sy vollen

achte weken ende dairtoe hoiren dwersnacht genomen hadden te beraden ende hadden him bevraecht tot veel steden ende sonderlingen in die stad van Utrecht, dat die overste stad van dit bisdom is, ende dair veel goeder geleerden juristen zijn ende oic veel wyzer goeder leeker mannen, dair sy him mede besproken ende beraden hadden, ende dat zy also overscroven ende beclaichden die zeven mit onrechte. Ende dair Lutkin oick screeff, dat hy dit land gecoft ende wol betailt hadde, duplicierde die voirn. Claes dat Lutkin tvoirsz. landt niet wail gecoft ende wail betailt hadde, want hys jegens him off sine ouders niet gecoft noch betailt en hadde, die van goids rechte den eygendom van den voirsz. lande toebehoirde. Die voirn. Claes seechde voert in synre duplike, hoe dat Lutkin voirsz. roerde tot II off III steden in syn cedulen, dat Floris van Alcmade den vryen eygen van den XX mergen lants ontfangen soude hebben, ende om dat Claes voirn ende syn medewerkers vermoeden, dat sommige lude niet en weten, wat een vry eygendom is, na den rechte van den lande van Haistrecht, dairom gaff Clais voirn. onsen voirsz. Rade te kennen, dat diegene, die hem eenen vryen eygendom vermet, die moste dat bewisen ende wair maken, dat diegene, die die goede heeft ende syn syn, gecomen is voir den scout ende buyrlude van den lande, aldair die goede gelegen syn, ende heeft dic goede mit vryen wille mit hande ende mit monde overgegeven ende een ander van synre hant ontfangen,

ende dat en soude Lutkin Jansz. voirsz. noch nyement bewysen, dat here Jan van der Goude, dair deze goede of gecomen waeren, of Jan van Almeloo, die heren Jans van der Goude enige dochter tot eenen wive hadde, of Jan ende Steven van der Zevender, gebroedoren, die rechte erfnamen waren van Jan van Almeloo ende van sinen wive, ye enich ofstal of overgifte gegeven hebben van desen voirsz. lande mit handen ende mit monde, als recht is, ende als him Lutkin Jansz. vermet. Seggende by alle desen redene de voirsz. Clais van der Zevender mit zynen medewerkers, dat hy duechdelic punteerde te proeven, alzoer voer als him nood wair, gerechticht te wesen in de voirsz. twintich mergen lands, ende dat him die sculdich waeren by onsen voirsz. president ende Rade toegewyst te wesen.

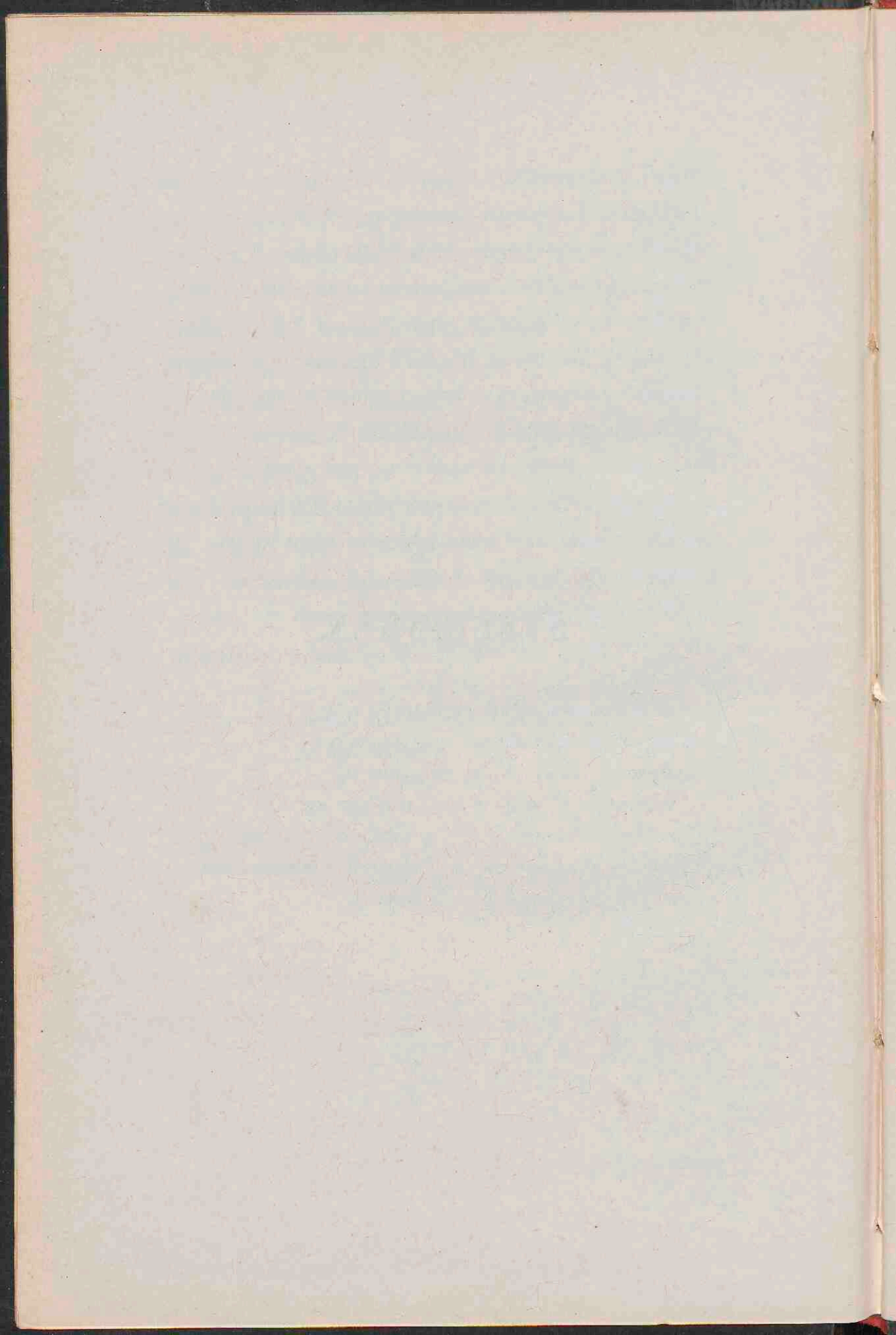
Alle dewelke redenen ende allegatien bi beide der voirsz. pertien in eyssche, antwoirden, repliken ende dupliken, voirtgeset ende geproponiert mitten ondersoecke ende inquisicie tot diverschen stonden gedaen uptie feiten biden voirsz. pertien voirtgesteld, bi zekeren commissaryzen, dairtoe van onsen wegen geordineert, ende den reprochen ende salvacien bi beyden pertien overgegeven, oevergesien, gevisitcert ende wail verstaen bi onsen voirsz. president ende Rade, ende al tgeent gewegen, dat in desen saken sculdich is gewegen te wesen; Soe hebben de selve onse president ende Rade uutgesproken ende gewyst voer recht, dat mit goeden reden de voirsz. Lutkin Jansz. him becroont ende be-

claecht hoeft van den voirsz. XX mergen lands, dairhoff hierboven meneye gemaect is, tiegens den voirsz. Clais van der Zevender ende zynen medewerkers, ende dat deselve Lutkin Jansz. in den besitte ende eygendom van denselven XX mergen lands, dair questy off was ende gelegen syn aen die Vlist, in Rosendale, gerechtig is, ende dat hy dairin rustelic en vredelic wesen ende bliven sal; Ende als van den costen gedaen bi den voirsz. pertien int vervolgen van desen saken, want hoerer geen hoir costen geeyscht en hebben, Soe hebben de voirsz. onsen president ende Rade geseyt, dat ele syn costen aen him selven houden sall. Gegeven upten ...¹⁾ dach van Januario Anno XIII^c XLVII, secundum cursum Curiae. (1448).

Naar een afschrift van het arrest, voorkomende in de Memorialen ende Sententien van het Hof. A., de Wilde, fo 26—30 verso, berustende in het Rijksarchief te 's Hage.

¹⁾ Oningevuld.

STELLINGEN.

I.

De legataris heeft Jure Romano, wanneer de erflater niet anders heeft bepaald, eerst recht op de vruchten, na de litis contestatio getrokken.

II.

Het behoort niet tot de taak der gemeentebesturen een bank van leening te exploiteeren.

III.

Het spannen van telephoondraden, zonder vergunning van den eigenaar, boven diens grond, al geschiedt dit krachtens eene concessie van het gemeentebestuur, is eene onrechtmatige daad.

IV.

Ons recht erkent het constitutum possessorium.

V.

Wetenschap, dat men onverschuldigd betaalt, sluit *condictio indebiti* uit.

VI.

In de gemeenschap van winst en verlies valt de *geheele* opbrengst van den oogst van een aan één der echtgenooten toebehoorend land, zonder aftrek van het bedrag der kosten, vóór het huwelijk aangewend tot verkrijging van dien oogst.

VII.

De bepaling van 1604*a* B. W. geldt ook dan, wanneer beide partijen in het houden van een getuigenverhoor toestemmen.

VIII.

Abandon sluit abandonnement niet uit.

IX.

De schipper is niet aansprakelijk voor de schade, veroorzaakt door aanvaring, indien deze alleen het gevolg is van hem onbekende onhandelbaarheid van zijn schip.

X.

Indien de houder van een geprotesteerden wisselbrief van een der endossanten gedeeltelijke vergoeding heeft ontvangen, kan hij niettemin voor het geheele wisselbedrag worden geverifieerd in het faillissement van den trekker.

XI.

Voor het zegelen van wissels uit het buitenland in vreemde valuta op ons land getrokken, moet het bedrag van den wissel worden berekend naar den wisselkoers van den dag, waarop de wissel wordt gezegeld.

XII.

Bij eene vordering van meer dan f 300, kan de valsheid van hetgeen aan de bekentenis is toegevoegd door getuigen of vermoedens worden bewezen.

XIII.

De koningin-weduwe, 17 jaar oud, is minderjarig.

XIV.

Een minister, die met overschrijding van de grenzen zijner bevoegdheid, een voor den Staat nadeelig con-

tract sluit, is niet civielrechtelijk aansprakelijk voor de schade, daardoor den Staat toegebracht.

XV.

Hij, die geen vergunning heeft tot 't oprichten van een dienst van openbare middelen van vervoer, maar die desniettemin rijtuigen op vaste en gezotte tijden tusschen twee plaatsen ten dienste van het publiek heen en weder doet rijden, pleegt geen onrechtmatige daad jegens den concessionaris van zoodanigen dienst tusschen diezelfde plaatsen, welke grond oplevert tot eene actie tot schadevergoeding krachtens art. 1401 B. W.

XVI.

Art. 20 der Wet van 15 April '86 (Stbl. n°. 64) is toepasselijk op het K. B. van 27 Nov. '65 (Stbl. n°. 130).

XVII.

Het strafbaar karakter van opzettelijke belediging is afhankelijk van de vraag, of de belediger de wetenschap heeft, dat de door hem gepleegde handeling, objectief beschouwd, beledigend is.

XVIII.

Voor schuldigverklaring aan de overtreding van

art. 454 S. R. is het bewijs van het materieele feit voldoende.

XIX.

De verklaring van een Roomsch-Katholiek geestelijke, dat zijne kerk geene echtscheiding toelaat, levert geen getuigenis op in den zin der wet.

XX.

Een bewaarder in een gevangenis heeft niet de bevoegdheid tot verbaliseeren, bij overtreding door een der aan zijn zorgen toevertrouwde gevangenen.

